

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 4.

V LJUBLJANI, 23. JULIJA 1933.

KNJIGA 14.

JOS. KLADNIK

V ZELENJU IN SONCU (lesorez)

SODOBNI NAUK O ŽIVLJENJU

DR. VLADIMIR BARTOL

NADALJEVANJE

5. Analitična teorija tvorbe oblike

a) Oblikotvorna potencia

Kakšni zaključki sledijo iz dobljenih rezultatov? Driesch podvrže svoje izsledke podrobni analizi. Eno jajčece, ki daje normalno in po vseh predpisih en sam individuum, da, če si ga pravočasno razpolovili ali razrezali, dva, tri, štiri, in kot so poznejši poizkusi pokazali, poljubno število popolnoma harmonično razvitih, le kvantitativno manjših individuumov. (Drugemu raziskovalcu se je posrečilo nadomestiti prvotno tresenje jajčec s kemično snovjo, ki loči posamezne stanice; položil je blastulo v to tekočino, stanice so razpadle, te je zopet spravil v njih normalni okoliš in v vodi je plavalo okrog 1000 trepalčastih, samostojnih bitij!).

Driesch je sklepal: v nekem štadiju individualnega razvoja je preko vseh stanic enakomerno razporejen neki činitelj, čigar funkcija je tvoriti obliko in ki ga je imenoval oblikotvorno silo (formbildende Kraft). Končni rezultat razvoja posameznega individua ni torej, kot je domneval Weissmann, kvantitativno in kvalitativno določen že v klični plazmi, marveč ima prav kar se kvalitete (oblike) tiče v svojem bistvu neomejene možnosti. Ali si moremo zamisliti, se vprašuje Driesch, kakršen koli mehanizem ali stroj, ki bi, če ga razdelimo na dvojce, troje itd., dal iz lastne moči dvojce, troje itd. kvalitativno enakih novih strojev? Takega stroja ni (omenjeni pojav nasprotuje pojmu stroja) in morajo biti zato na delu drugi, izven mehanični činitelji.

Prav isto je s pregrupacijo stanic v začetnih štadijih razvoja morskega ježka. Ali je možen stroj, ki bi iz lastnih sil, če zamenjamo posamezne njegove dele, zopet vzpostavil moteno ravnovesje in dobil zopet obliko, ki mu je bila namenjena?

b) Prospektivna potencia in prospektivni pomen

V svoji analizi dobljenih rezultatov pride Driesch do dveh novih pojmov. Vzemimo jajčece morskega ježka, ki se normalno razvija, in imenujmo končni rezultat tega procesa njegov prospektivni pomen. Prospektivni pomen je torej faktični zaključek razvojnega procesa nekega določenega individua. Ali če bi bili v nekem razvojnem štadiju razdelili živalco na dvojce, troje itd., bi bili dobili dvojce, troje itd. individuumov. Oblikotvorna sila jajčeca je bila torej večja, kot je bil njen prospektivni pomen (faktični rezultat). To fakultativno oblikotvorno silo organizma je imenoval Driesch njegovo prospektivno potenco. Prospektivna potencia nekega organizma je torej zmerom večja kot je njen vsakokratni prospektivni pomen.

Vzemimo zopet primer blastule morskega ježka. Vsaka izmed 1000 stanic more dati v danem primeru harmonično razvit organizem (če jih ločimo). Prospektivna potencia vseh stanic je torej ista, konstantna. Ali pa je konstanten tudi njihov vsakokratni prospektivni pomen? Videli smo: če jih ločimo drugo od druge, se razvije tisoč popolnih organizmov. Če jih ne ločimo, doprinese vsaka k tvorbi samo enega organizma. Če razpolovimo blastulo, dobimo dva individua. Itd. Iz tega sledi, da vsakokratni prospektivni pomen posamezne stanice ni nekaj konstantnega, marveč da služi ista stanica zdaj lahko za tvorbo celega organizma, zdaj za tvorbo majhnega dela istega, potem zopet za tvorbo drugačnega dela, kakršen je pač njen vsakokratni položaj. — Ali bi bilo vse to možno, če bi bil organizem mehaničen stroj?!

c) Teorija harmonično-ekvipotencialnih sistemov

V blastuli se tvorita dve plasti: notranja plast (endoderm) in zunanja plast (ektoderm). Pri normalnem poteku razvoja sta endo- in ektoderm dve plasti, ki ustvarjata vsaka svoje popolnoma določene organe. Če eksperimen-

talno zamenjamo njuni legi, dà endoderm one dele organizma, ki bijih bil mogel dati ektoderm, in obratno. Take stanične sisteme imenuje Driesch ekvipotencialne sisteme, ker so njihove potence enakovredne (nikakor pa ni enak njihov vsakokratni pomen!).

Če odrežesh ličinki Tubularije (morske rože) glavico s tentakli, jo preostali del čez nekaj časa sam restituira. Še bolj čudno je z ličinko Ascidije Clavelina. Ta se loči v dva dela: v zgornjega, škrgastega, in spodnjega z drobovom. Če torej to ličinko razpoloviš čez sredo počez, se začne odrezani škrgasti del čudno izpreminjati. Zaokroža se, specifični organi okrnejo in končno nastane mala kroglica. Iz te se potem razvije nova, manjša, a popolna ličinka.

To so primeri ekvipotencialnih sistemov, ki jih je Driesch imenoval zaradi njihove uravnovešujoče funkcije harmonične. Harmonično ekvipotencialni sistemi so torej take stanične skupine, pojavljajoče se v embriologiji ali pri vzpostavitvah (restitucijah) motene organizacije, za katerih organizatorično delo je irelevantno, če jim odvzamemo poljubne dele ali pa te dele poljubno pregrupiramo.

6. Entelehija. Prvi dokaz avtonomnosti življenja

Videli smo doslej: končna oblika odraslega individua ni predestinirana v jajčni stanici; zakaj v tej je neki činitelj, ki omogoča razvoj poljubnemu številu individuvov. Tudi ne zavisi zaključni rezultat od slučajne lege posameznih stanic poznejšega razvojnega štadija jajčeca, marveč so ti stanični sistemi ekvipotencialni. Tudi končna velikost ni konstantna. Pač pa je konstanten tisti činitelj, ki ustvarja obliko, oblikotvorna, propektivna potenca. Driesch postavi matematično formulo: usoda vsakokratnega propektivnega pomena neke stanice je odvisna: 1. Od dveh izpremenljivih činiteljev: od absolutne velikosti določenega sistema in od vsakokratne lege stanic, in 2. od konstantnega činitelja, od oblikotvorne, propektivne potence. [P = propekt. pomen; X = vsakokratna usoda nekega sistema stanic; V = veličina; l = lega; E = (entelehija) = propek-

tivna potenca. V formuli izraženo: $P(x) = f(VIE)]$.

Prva dva činitelja sta mehanična (velikost in lega). Tretjega se mehanično razložiti ne da. Zakaj propektivna potenca je faktor, ki vodi razvoj od enostavnega štadija k neki prostorni mnogoličnosti, ki v tem enostavnem štadiju ni bila predestinirana.

Ta izvenmehanični, vitalni činitelj je Driesch imenoval Aristotelu v počast: **Entelehija**. Njeno bistvo je potenca, v kateri je zapopadena neka intenzivna mnogoličnost. (Intensive Manigfaltigkeit).

7. Drugi dokazi za avtonomnost življenja

Pri svoji analizi si je skušal Driesch do kraja pomagati z mehanično razlago tvorbe oblike. Šele ko mu je ta popolnoma odrekla, je storil v svoji dedukciji korak naprej in prišel do izvenmehaničnega vitalnega činitelja: Entelehije. S tem je bil v eksperimentalni biologiji sami prebit mehanično kavzalni red in odprta vrata novim spoznanjem in novim tolmačenjem. V okviru tega odlomka ne morem natančneje označiti nadaljnjih Drieschvih izsledkov, omejim naj se le na ugotovitve, da je našel Driesch analogno prvemu še več nadaljnjih dokazov za avtonomnost, ne mehaničnost življenjskih pojavov, kot so: Dednost, (verjetno tudi) prilagodljivost, predvsem pa organske kretnje, katerih vrhunec je dejanje (Handlung). Slednje izpostavi Driesch posebno ostri, prodorni analizi, poslučuje se znamenitih eksperimentalnih izsledkov ameriških biologov Loeba in Jennigsa, uporablja duhovito Bergsonovo razčlenbo dejanja in pokaže vso nemožnost, vprav absurdnost slehernega mehanično kavzalnega tolmačenja. Postopoma pride tako do popolnoma revolucionarnega znanstvenega pogleda na svet in življenje, predvideva poleg kavzalno mehaničnih (kemo-fizikalnih) zakonitosti in zgoraj obravnavanih izvenmehaničnih, vitalnih činiteljev še druge, nadosebnostne in nadosebne faktorje, od katerih eden je tudi „duša“ kot elementaren faktor v prirodi. Ogromno razširi dosedanje znan-

stveno koncepcijo sveta in si ustvari lastno filozofijo.

8. Zaključni razgledi

Razumljivo je, da so Drieschevi izsledki zrevolucionirali prirodno znanost, njegove dedukcije pa naletele na najostrejši odpor. V knjigi „Philosophie des Organischen“ pripoveduje, kako je bil spočetka sam osupel nad rezultati svojih eksperimentov. Ko jih je objavil, so jih začeli na vseh koncih in krajih prekontrolirati. Posledica: potrditev v polnem obsegu in pomembni novi izsledki. In pa: tudi osebni prelom s Haeckelom. Šele leta 1899. si je upal objaviti prve dedukcije, ki so naletele na skoraj enodušen odpor. Vsa prirodna znanost je bila takrat v hipnotični odvisnosti od Darwina in njegovih učencev. Mehanično-monistični materializem je bil nazor, ki je preveval skoraj vse takratne znanstvenike-prirodoslovce. Rešitev vseh problemov nastanka in bistva sveta in življenja se jim je zdela v osnovi verjetno začrtana in enostavna. Prvi, ki so si upali kritizirati Darwina in nauk njegovih učencev, so bili proglašeni za neresne „filozofastre“ in sanjače. (Driesch pripoveduje v omenjeni knjigi, da je spadalo za časa njegovega študija na univerzi k „bon tonu“ serioznega naravoslovca, da ni poslušal filozofije. Tako je bil storil tudi sam.)

Od takrat se je izvršil v prirodnih vedah velikanski preokret. Stari, zagriženi privrženci mehanističnega nazora so pomrli; pokazalo se je, da so bile njih dedukcije po večini prisiljeno preproste in enostavne, ki jih je kopica novih faktov postavila na glavo. Mnogi so se preorientirali. Nekateri obmolknili. Izsledki, ki govorijo za avtonomnost, ne-

mehaničnost življenjskih pojavov, se množe. In prav v zadnjih letih je močno prevladal vitalistični, antimehanski nazor.

Znanstveni nazori in miselni tokovi strujajo kakor centrifugalni valovi od glav, ki jih ustvarjajo, vse tja do zadnjega člena brezimne mase. In ko je padlo v središče že novo spoznanje, valovijo na periferiji še zmerom valovi prvotnega sunka. Kakor so si bili Darwinov nauk in nauki njegovih učencev polagoma osvojili znanstvene glave in se iz njih začeli širiti najprej v inteligenčne kroge, pozneje pa prodirali postopoma v množice, kjer jih širi še danes marsikateri zakotni politični agitator, strašec ljudstvo z besedicama „znanstveno“ in „strogo znanstveno“, tako si utira danes pot novi znanstveni nazor o življenju in njegovem mestu v svetovnem sestavu med znanstvenike in širšo inteligenco. Neznatna živalca, mali morski ježek, je bila preizkusni kamen zanj in iz na njem dobljenih rezultatov moremo delati najdalekosežnejše sklepe na bistvo življenja, pa tudi na bistvo človeških zadev. Zakaj videli smo, da snuje v malem mikroskopičnem jajčecu orjaška, skorajda vsemogočna sila, katere potenci niso postavljene meje. Miliarde in milijarde takih činiteljev snuje v organskem svetu po svojih lastnih zakonih in nove oblike se porajajo iz lastne moči živih bitij. Spričo teh dejstev je postal Darwinov mehanični princip „naravne izbire“ (boja za obstanek) kot nove vrste ustvarjajoč činitelj — blede hipoteza in prešel v zgodovino znanosti. Kreativna moč je v organizmih samih. Za to trditev govori močnejši dokaz kot je še tako vestno opazovanje, govori eksperimenti

Mac Donald — večni optimist

»Problemi, ki jih moramo rešiti, so sicer številni in zapleteni, toda z delom in potrpežljivostjo bomo vse rešili«
(»The Star«, London)

UMETNO URAVNAVANJE SPOLA PRI POTOMSTVU

Med živinorejci vlada veliko zanimanje za vprašanje, na kakšen način bi se dalo z umetnimi pripomočki regulirati pri živini število mladičev moškega odnosno ženskega spola. Navzlic mnogim konkretnim predlogom in »odkritjem« pa se ta velevažen gospodarski problem doslej še ni zadovoljivo rešil.

Dognano je, da vsebuje moški sperma sesalcev dvoje vrst spolnih stanic tako zvanih spermatozoov. Ena vrsta nosi tako zvani spolni ali X-kromosom in odloči pri oplojenju jajčeca, da se razvije iz njega bitje ženskega spola, pri drugi vrsti pa X-kromosom manjka in posledica je, da se iz oplojenega jajčeca razvije živalca moškega spola. Jajčne stanice imajo vse spolne kromosome.

Ako se pri oplojenju spoji jajčece z moško spolno stanico, ki nosi X-kromosom, potem vsebuje živalca ženskega spola, ki se iz njega razvije, v vseh svojih telesnih stanicah po dva X-kromosoma. Živalce moškega spola, ki so nastale po spojitvi jajčeca, to je stanice, ki vsebuje X-kromosom z moško spolno stanico, ki ji X-kromosom manjka, imajo v vseh stanicah svojega telesa samo po en X-kromosom. Imenujemo jih asimetrične stanice. Kasneje pa nastanejo v njihovem tkivu po delitvi dve vrsti stanic in sicer v približno enaki množini. Ene vrste stanice vsebujejo X-kromosom, drugi vrsti pa kromosom manjka, ker se ne deli. Po verjetnostnem računu, se mora torej iz moškega sperme razviti po oplojenju približno enako število živalic moškega kakor ženskega spola.

Če hočemo vplivati na nastanek živali v tem smislu, da bo več mladičev tistega spola, ki si ga želimo, (kar bi bilo v živinoreji izredno velikega pomena) potlej se moramo najprvo naučiti, vplivati na spermo pred oplojenjem na ta način, da bomo vitalnost ene polovice spermatozoov ojačili oziroma oslabili nasproti drugi polovici. V tej smeri so delali doslej poskuse že nekateri biologi (Unterberger, Agnes Blum) in sicer s pomočjo kemičnih reagentov, toda doslej brez zadovoljivega rezultata.

Neuspehi, ki so jih bili deležni znani stveniki opirajoč se zgolj na kemične pripomočke, so napotili pred letom dni profesorja na institutu za eksperimen-

talno biologijo v Moskvi N. K. Koljčova, da je ubral povsem novo pot.*) Na pobudo instituta za živinorejo na akademiji za poljedelske vede je napravil vrsto zelo zanimivih poskusov, ki marsikaj obetajo. Koljčov si je zastavil nalogo: najti metodo, po kateri bi bilo mogoče, ne kakor se je doslej poskušalo, vplivati na vitalnost moških odnosno ženskih spermatozoov, ampak direktno, mehanično ločiti eno skupino od druge. Laboratorijsko delo teh poskusov je opravila v laboratoriju za eksperimentalno cytologijo sotrudnica Koljčova W. N. Schrederjeva.

Skozi primerno razredčeni sperma konj in kuncev je spustila teči električni tok. Osnovna predpostavka tega poskusa je bila: da morajo imeti semenske niti s spolnim kromosomom in tiste, ki jim kromosom manjka, raznoimenske električne naboje, če se upošteva, da so oboji samo sestavni deli asimetrične stanice. Pri prehodu električnega toka skozi tekočino, v katerih plavajo spermatozooi, se morajo ti torej ločiti v dve skupini, katerih ena se mora zbrati na katodi, druga pa na anodi. To predpostavko je poskus popolnoma potrdil.

Seveda pa poskus ni neposredno tudi pokazal, katera skupina spermatozoov, ki jih je razdelil električni tok, je meročajna za nastanek živalic moškega in katera za nastanek živalic ženskega spola, zakaj na zrelih semenskih nitih se prav nič ne pozna, katere vsebujejo X-kromosom, katere pa ne. Obe skupini je bilo torej treba identificirati s pomočjo umetnega oplojenja. Schrederjeva je vzela semenske niti z anode in katode, kakor tudi tisti ostanek, ki je nerazdeljen ostal med obema poloma, in je z vsako skupino umetno oplodila po eno zajklo. Pri vseh treh samica se je oplojenje posrečilo in letos, sredi aprila so se rodili mladiči. Iz previdnosti pa je Schrederjeva počakala še mesec dni, tako da se je lahko popolnoma nedvoumno določil spol mladičev. Določevanje je dalo naslednji rezultat:

Samica, ki je bila oplojena s skupino spermatozoov z anode, je vrgla šest sa-

* Pričuščil sestavek je povzet iz »Umschau in Wissenschaft und Technik« (8. VII. t. 1.) po razpravi v moskovskih »Izvestijah« od 18. IV. t. 1.

mičk. S katodnim deležem oplojena samica je rodila štiri samčke in eno samico. In slednjič je samica, oplojena z nevtralnimi delom spermatozoidov, ki so ostali sredi med električnimi poloma spravila na svet dva mladiča moškega, dva pa ženskega spola.

Navedeni prvi poskus se seveda še nikakor ne more smatrati za končno rešitev problema. Potrebna bo še vrsta nadaljnjih poskusov v mnogo večjem ob-

segu in z različnimi živalskimi vrstami, pri čemer se bo vzporedno izpopolnjevala tudi metoda električne delitve spermatozooov v dve skupini.

Zelo verjetno je, da je profesor Koljcov zadel pravo pot in našel pravo metodo. Njegovi poskusi so vzbudili velikkansko pozornost širom sveta in verjetno je, da se bo zdaj z vzajemnim delom več znanstvenih institutov prej dosegel zaželjeni cilj.

KAKO DIHAJO ŽIVALI

Ako se hoče človek potopiti pod vodo, zajame kolikor mogoče dosti zraka, da vzdrži nekaj sekund ali minut brez dihanja, potem pa mora spet na vrh, ker bi se sicer zadušil. Vzrok zadušitja je zmanjkanje kisika. Ta neprijetnost pa lahko doleti samo prebivalce kopnine, zakaj v vodi je v resnici dovolj kisika, kakor nam dokazujejo ribe in neštete druge morske živali. Človek in živali, ki živijo na kopnem, v vodi raztopljenega kisika samo izkoristiti ne morejo. Za tem tiči vprašanje, kako se razlikujejo v dihanju živali s kopnega od vodnih prebivalcev?

Dihanje pomeni sprejemanje in izrabljanje kisika ter oddajanje ogljikove kisline. Gre tedaj za izmenjavanje dveh različnih plinov. To izmenjavanje se vrši na neki površini, na neki mejni ploskvi in mora biti torej tem bolj živahno, čim večja je nje površina. Pri primitivnih mehkužcih, z vlažno kožo n. pr. pri črvih, narava ni poskrbela za posebne dihalne organe. Pri teh zadostuje za izmenjavanje plinov sama koža. Sposobnost dihanja s kožo, se je izgubila pri malokateri živalski vrsti. V majhni meri se je ohranila tudi še pri človeku. Ako bi n. pr. žabo prevlekli s pokostom, tako da bi zrakovno oklepala kožo, potlej bi se žival zadušila vzlic temu, da ima pljuča popolnoma v redu.

Pri večini živali pa seveda dihanje s kožo ne zadostuje za sprejemanje tiste množine kisika, ki ga potrebujejo. Površina se je morala postopoma povečati. Žuželke so v tem prizadevanju ubrale svoja pota. Pri teh je namreč koža iz tako zvanega hitina, trdne in goste snovi, skozi katero plini ne morejo. Zaradi tega je pri žuželkah koža na nekaterih mestih udrti v obliki cevč, ki so pri ustju le prav nalahno prevlečene s hitinom, tako da se ne ovira sprejemanje

kisika in oddajanje ogljikove kisline. Te cevke se imenujejo trahee in posebnost celega sistema je, da so cevke prav nadrobno razvejene, tako da segajo skrajni izrastki prav do posameznih organov. Zrak prihaja po njih torej neposredno tjakaj, kjer se rabi, dočim pri živalih sprejema kisik običajno kaka telesna te-

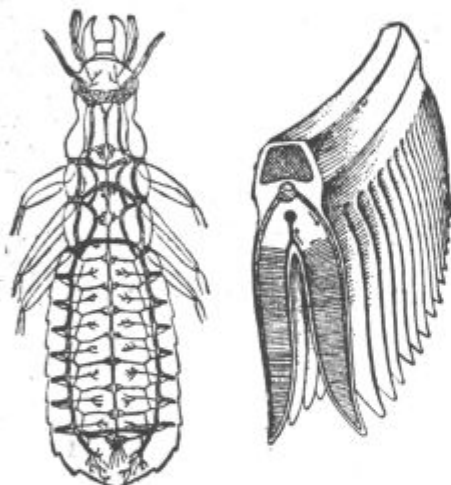
Močerad

kočina n. pr. kri, ki ga potlej transportira po telesu. Pri žuželkah transport plinov s pomočjo krvi ni potreben. Vprašanje pa je, kako živalce naredijo, da spravljajo zrak v tiste cevke in kako ga potlej spet izločajo iz njih? Mišičevje se pri njih ritmično krči, tako da se prostornina telesa na splošno pomanjša, pri čemer se seveda zrak iztisne iz trahej. Ko potlej mišice spet ohlapnejo pa cevke spet avtomatično vsrkajo zrak. Opisani črpalni mehanizem lahko prav lepo opazujemo na čebeli ali osi, kadar miruje. Človek bi sodil, da se bodo drobne cevke, ki merijo le ulomke milimetra, pri tem sčasoma zamašile, ker je v zraku zmemrom dovolj prahu, ki se počasi vseda na stenah. Narava je poskrbela, da se to ne more zgoditi. Odprtine cevč, ki jih je po več na obeh straneh žuželkininega trupa, so zaprte s finimi siti, ki zadržujejo vso nesnago. Dihalni sistem žuželk je torej s tega vidika samo miniaturni prezračevalni sistem, z vsemi bistvenimi deli: s cevjem, črpalno in filtri.

Jasno je, da lahko deluje opisani dihalni sistem žuželk samo v zraku nikakor pa ne v vodi. Voda namreč po drobnih cevkah ne bi mogla dovolj na-

glo krožiti, da bi sproti dovajala telesu toliko kisika, kolikor ga potrebuje. Prav to velja tudi za drugi gradbeni sistem dihalnih organov, za pljuča.

Pljuča najdemo pri vseh na kopnem živečih vretenčarjih pa tudi pri nekaterih nižjih živalskih vrstah n. pr. pri naših polžih, čeprav so pri teh še skrajno primitivna. Tipična pljuča vretenčarjev so prav za prav udor prednjega črevesja. Vsakdo se sam lahko prepriča, da je dejanski neka zavisnost med pljuči in požiralnikom. Skozj usta lahko dihamo brez najmanjše ovire. Pač pa takoj začitimo odcep sapnika, kadar se nam zaleti, kadar zaide drobec hrane v napačno cev. Omenjeni udor je precej velik meh, razdeljen v neštete gubice in me-

Levo: Sistem zračnih cevk v telesu žučelke. Desno: Škržni lok ribe

šičke. S tako razdelitvijo je narava dosegla velikansko povečanje površine, tako da je izmenjava plinov zelo nagla. Če bi lahko pljuča doraščene človeka popolnoma razgrnili, bi pokrile ploskev 200 kvadratnih metrov, to je nekako 125 krat toliko, kolikor znaša telesna površina.

Pri živalih s pljuči transportira kri kisik do posameznih organov, in na obratni poti odnaša ogljikovo kislino iz organizma. V to svrhu so gubice in mešički po tisti strani, ki je obrnjena v notranjost telesa preraščeni z gosto mrežo najfinejših krvnih posodic, tako da pride kisik naglo v stik s krvjo.

Obratno je ustrojen dihalni sistem pri vodnih živalih. Pri teh niso položeni dihalni organi v notranjost, marveč je koža, ki je prav tako udor prednjega čre-

vesja prav drobno razcefrana, da se površina spet kar najbolj poveča. Prav tako kakor v pljučih prihaja tudi tukaj iz notranjščine gosto razpletena mreža krvnih posodic, ki prinašajo ogljikovo kislino in odnašajo v telo kisik. Take peresnate škrge se še prav lepo vidijo pri ličinkah naših močeradov. Vise jim desno in levo ob straneh glave, kasneje pa se nadomestijo s pljuči in odpadejo. Najdovršenejše je razvito dihanje s škrkami pri ribah. Dihalna voda priteka skozi usta in izteka skozi špranje, med katerimi leže loki s škrkami. Škržni loki so nekakšne koščene pentlje, na katerih so priraščene peresnate škrge, ki sprejemajo v vodi raztopljeni kisik. Da se škrge, ki so pravo filigransko delo ne poškodujejo, so zavarovane s tenko koščeno ploščico, s tako zvanim škržnim poklopem. Ta je zgoraj in spredaj trdno priraščen, navzad pa zija in skozi to špranjo odteka izrabljena voda.

Pri vodnih živalih so torej dihalni organi zunaj, dočim gre pri prejšnjih dveh skupinah, ki diha s pljuči oziroma z cevkami, za notranje udore.

Če si še enkrat zastavimo vprašanje: v čem se razlikuje dihanje kopinskih in vodnih živali, najdemo zdaj prav preprost odgovor, da v bistvu razlike sploh ni.

Postopek dihanja, to je sprejemanje kisika in oddajanje ogljikove kisline je v obeh primerih enak. Razlika je le v različni izvedbi in nameščenju dihalnih organov. Ker je v vodi sorazmerno dosti manj kisika kakor v zraku, se mora voda ob škrkah neprestano in naglo izmenjavati. Živali, ki dihaajo zrak, se v vodi zaduše zaradi tega, ker se kisik tiste vode, ki vdere v pljuča, naglo porabi, in pa poskrbljeno, da bi se naglo zamenjala in nadomestila s svežo vodo. rp

GASENJE OGNJA S SMODNIKOM

Smodnik je zelo uspešno sredstvo za gašenje ognja in nekatere posebno učinkovite mešanice so celo patentirane. Osnovna misel, ki je privedla ljudi, da so začeli poskušati proti ognju smodnik, je zelo preprosta. Pri zgorevanju smodnika se obilno tvorijo plini, ki zabranjujejo dostop kisika k ognjišču, tako da se mora plamen zadušiti. Še učinkovitejši postane smodnik, ako se mu primeša cink v prahu. V tem primeru se namreč tvori cinkov oksid, ki se v gosti plasti vsega na žareče tvorine ter jih s tem odreže od zraka. Podžiganje smodnika se je posebno dobro obneslo pri požarih v dimnikih.

JANTAR

Ze od pračasnih časov velja poleg zlata in srebra tudi jantar za dragoceno sirovino, iz katere je vredno izdelovati okrasje. Že v starem Rimu je igral jantaržno vlogo. Rimski trgovci so z njim lepo zaslužili in bi še lepše, če ne bi bilo tako težko priskrbeti si sproti tolikšne količine dragocene rude, kolikor so je Rimljani in Rimljanke potrebovale. Navzlic razmeha dobrih trgovskih zvezam s severom je bilo jantarja v Rimu zmerom

Asirci dajali svojim kraljicam v grob dragoceno jantarjevo okrasje, in tudi že davno poprej, v primitivni kameni dobi so se ljudje lepoticili z jantarjem. Tajinstveno svojstvo te rudnine, da pod določenimi pogoji privlači lahka telesca, je vzbudilo v ljudstvu praznoverje, da tiče v njej vsakovrstne skrivnostne moči. Najstarejši predmeti iz jantarja, ki so se našli, so bili mišljeni kot amuleti za odganjanje bolezni in zoper vse nevarnosti v vojnah.

Iskalci jantarja pri delu

premalo in zaradi tega je bil tudi nesorazmerno drag. Vsak lepši košček je veljal najmanj enega suznja in bili so časi, ko je bila cena jantarja višja kakor cena zlata. Ko si je kasneje zaželela tudi cesarica Popeja dragocene opreme od jantarja, si njen mož, cesar Nero ni znal drugače pomagati, kakor da je poslal na sever, v edino deželo odkoder je prihajal jantar, veliko odpravo. Ko se je ta vrnila in prinesla s seboj velikanske količine tega blaga, se je izoblikovala v Rimu pravecata jantarska moda. Verižice, prstani, naročni obroči, stekleničice za dišave, kipci in podobice — vse je moralo biti iz jantarja.

Jantar pa ni prišel do veljave morda šele v luksuznem življenju starega Rima. Izkopanine kažejo, da so že Feničani in

Ker pravega izvora jantarja nihče ni poznal, so se napletle krog njega neštete pravljice in legende. Med najlepše pripovedke o jantarju spada nedvomno tista o Phaetonu. V njej se pripoveduje, da je Phaetonov oče, bog sonca Helios pustil svojemu sinku, da je smel en dan voditi sončni voz. Ker pa je bil deček preslab, da bi mogel držati konje na povodcih, so mu ušli in tako se je zgodilo, da se je zemlja na nekaterih mestih ožgala, drugod pa zamrznila. Posledica so še dandanašnji puščave in polarni kraji. Zevs se je nad Phaetonom tako razsrdil, da ga je pregnal v Eridanos, njegove sestre, ki so ga objokovale, pa je zaradi sočuvstvovanja spremenil v topole, ki bodo morali na veke pretakati jantarjeve solze.

Danes je izvor jantarja dodobra pojasnjen. Dognano je, da je nastajal v terciarni dobi, tako da bo njega starost okroglo 12 milijonov let. Cedil se je ka-

sicer tudi še druga nahajališča jantarja, skoraj ob vsej južni obali Vzhodnega morja, dalje na Francoskem, na Siciliji, v Romuniji in Rusiji, toda množina jan-

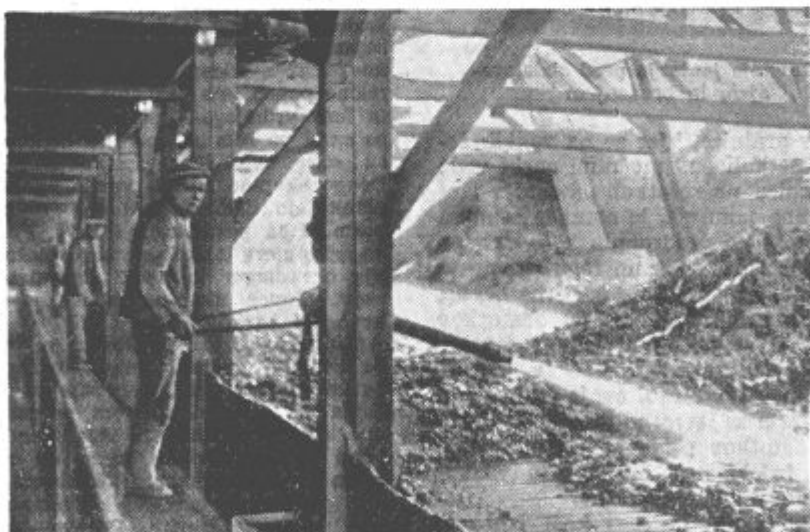

Pridobivanje jantarja v dnevnem kopu na obali Vzhodnega morja

kor tekoča smola iz debel mecesnovcev, ki so v subtropskem podnebjju tiste geološke dobe rastle na severu v nepopisni bujnosti. Odločnine tistih davno pro-

tarja je tu povsod tako majhna in material tako slab, da se pridobivanje ne obnese.

Od pradednih časov pa do najnovejše

Izpiranje jantarja iz »modre zemlje«

padlih gozdov s smolo vred, ki je počasi okamenela, tvorijo dandanašnji tako zvano »modro zemljo«. Je to zemeljska plast, v izmeri pičlih 300 kvadratnih kilometrov, razprostirajoča se v pretežnem delu ob obali vzhodne Pruske. Znana so

dobe je bilo iskanje jantarja posel ribičev. Primitivno »lovljenje« jantarja je ponekod ob Vzhodnem morju tudi še dandanašnji v navadi zlasti jeseni, ko viharji razorjejo morsko dno in naplavijo iz zemlje iztrgane kosce jantarja na

breg. Na ta način pridobljena rudnina pa še zdaleka ne bi zadoščala za potrebe svetovnega trga. Zaradi tega so uredili na obalah, kjer so najbogatejša nahajališča, pravcate rudnike, kjer se spravlja jantar na dan v dnevnih kopih kakor premog. Kopanje jantarja je precej zamuden in drag posel, ker je treba najprvo odstraniti z vrha do 40 m debelo jalovo plast, preden se pride do modre zemlje. Ta plast se potlej odkopava ter

Obsekavanje jantarja pred obdelovanjem in brušenjem

odvaža v pralnice, kjer se na velikih železnih rešetkah pod močnimi curki vode zemlja izpira, na rešetkah pa ostaja jantar. Večina jantarja, ki ostane, pa ni za rabo, ker je ali predrobnih kosov ali pa preveč onečiščen. Zaradi tega se spravlja z rešetk najprvo še v sortirne bobne, iz katerih pride najmanj 80 odstotkov izmečka, ki se potlej predela v jantarjevo olje, jantarjevo kislino in jantarjev lak, ki velja zaradi svoje trdnosti in lepega sijaja za izvrstno prevleko. Ostalih 20 odstotkov pride na trg kot sirovina za izdelovanje okrasja in vsakovrstnih porabnih predmetov.

Posebno veliki in čisti kosi jantarja so še zmerom velika dragocenost. Glavni odjemalec zanje je umetna obrt. Iz njih se izdelujejo vsakovrstne plastike, ki utegnejo doseči izredno visoko ceno. Rezbar se mora pri tem ravnati zmerom po kosu, ki ga ima pred seboj. Njega oblika in barva določujeta značaj bodočega izdelka. Manjši in manj čisti kosi jantarja se predelujejo v ustnike za ci-

gare in cigarete, nastavke za pipe in slične predmete, največ se pa iz njih izdelujejo jantarjeve ogrlice. V to svrho se sirovi kosi najprvo z jeklenimi noži razsekajo, pri čemer se odstranijo vse umažane primesi. Razsekavanje jantarja zahteva velike spretnosti, ker je treba paziti, da pride čim manj dragocenega materiala v smeti, razen tega pa mora imeti delavec večče oko, da zna presoditi, v katero obliko se bo ta ali oni kosček najlepše predelal. Posamezni kosci se potem prevrtajo in ostružijo v jajčasto ali okroglo obliko ter slednjič izgladijo, da dobe sijaj. Posebno čisti kosčki se obrusijo, kakor diamanti v določene geometrične like, s čimer se njih sijaj zaradi pravilnega lomljenja svetlobe še posebno poveča.

Predelovanje jantarja se je v najnovejšem času spopolnilo z mnogimi tehničnimi pridobitvami, ali vzlic temu je v pretežni meri ohranilo še značaja obrti. Jantarjeve ogrlice n. pr. še zmerom napravljajo vtisk individualnega dela, kar se dandanašnji nič manj ne ceni kakor nekoč.

ZAVISNOST MED BARVO IN ZNAČAJEM

Berlinski profesor dr. H. Friedenthal je zasledoval zveze med barvo telesa in značajem in je prišel do naslednjih zaključkov: Barva telesa je odvisna od treh kemično popolnoma različnih barvil. Za kožo in lase prihajajo v poštev dioksifenili, ki so sami po sebi strupeni, a izgube v telesu strupenost, ker postanejo netopljivi. Drugo skupino barvil tvorijo lipohromi, ki učinkujejo deloma tudi kot vitamini in hormoni za pospeševanje rasti. Po njih se do neke mere lahko sklepa o splošnem stanju organizma in zlasti še intenzivnosti rasti. Tretja skupina barvil je sorodna krvnemu barvilu.

Zanimivo je, da je človek po izkušnjah že zdavnaj zaslužil neko odvisnost med barvo in značajem, ker daje n. pr. med domačimi živalmi zmerom prednost izrazito svetlim vrstam, in sicer zaradi krotkosti in upogljivosti, ki se da razlagati edino s pomanjkanjem lipohromov. Čim bolj ponižne in omejene so domače živali, tem bolje nam služijo. Posebno pri ovcah je razlika med divjimi in domačimi živalmi zelo izrazita in značilno je, da se ravno med ovcami največ goje vrste s slabim pigmentom. Tudi govedo svetle barve je bolj priljubljeno od temnih vrst, dočim so n. pr. španski borbeni biki navadno izrazito močno pigmentirane živali. Tudi pri kuncih, morskih prašičkih in podganah je popolnoma očitna zveza med šibkostjo možganov, albinizmom in uporabnostjo.

NAJLEPŠE JE NA ZEMLJI...

IZ DNEVNIKA VSEMIRSKEGA LETALCA

Se smo živi! Start se je torej posrečil in so bili pomisleki, s katerimi nas je strašil profesor Godard, res samo zavist tekmece, ki sam še ni bil pripravljen. Blaznost je imenoval naše potovanje na Mars v taki raketni podrtiji. Moji številni prijatelji, znanci in seveda tudi sorodniki so imenovali ta podvig udeležbo pri samomoru. Škoda, da jim ne morem poslati razglednice.

Tudi naša radio postaja ne deluje. Mogoče naši ljudje ne znajo ravnati z aparati, ali pa je Haevisideova plast v visoki atmosferi res nepropustna za električne valove. Majer pravi, da je bila zveza z zemljo dobra samo nekaj minut, potem pa kakor da bi odrezal. Marsovcem pošiljamo neprestano brezžične klice, ali živa duša se ne odzove. Nemara je tudi njihov planet oklenjen v nepropusten plašč.

Vsakdo izmed nas vsemirskih letalcev piše svoj dnevnik. Nekateri službeno, večina pa zato, ker se spodobi, saj smo zdaj vsi tolikanj »prominentni«¹ ljudje. Zakaj bi ne pisal tudi jaz. Recimo »dnevnik izgubljenca v vsemirju«. Nedvomno so listi mnogo in ganljivo pisali o poslovični svečanosti. Zanimivo bi bilo čitati tiste sestavke. Glavni posel potnikov je itak čitanje listov.

Sprva smo imeli obilo posla. Zdaj pa je prava brzina dosežena, raketa naravnana v pravo smer in nič na svetu nas ne more vreči s prave poti. Brzino bomo množili s časom, pa bo pot na Mars opravljena. Vprašanje je samo, kam s časom, ki ga je tolikšna brezkončnost še pred nami. Ko bosta naša znanstvenika končala svoje beležke, bomo nemara nekoliko kvartali. Matematik Koder je puščoba. Pravi, da primitivne kombinacije, ki jih dopušča ta igra, niso dovolj papricirana hrana za njegove matematično ustrojene možgane. Zdi se mi, da se za tem skriva samo bojazen za denarce, ki bi jih utegnil zgubiti.

Druga dne... Živimo brez koledarja. Za nas ni ne dni ne noči, ali bolje: vsi dnevi so si podobni kakor jajce jajcu. Sicer je pa v kabini kar prijetno, skoraj kakor v spalnem vagonu, samo da ni nikjer postaje, kjer bi stopil venkaj, da bi si malce razmajal odrevemele noge. Na kemični zrak sem se navadil. Sprva je res dišalo kakor v kemičnem labora-

toriju, kar dokazuje, da je nos vendarle občutljivejši od kemične analize. Zdaj vdihavam naše teoretično brezhibno ozračje kakor vsak znosen zrak, toda vzlic temu bi mi bil desetkrat ljubši vzduh po bencinu z naših cest.

Razvedrila nam manjka. Prve dni smo se morali postavljati v vrsto pred daljnogledom, zdaj pa še ne pogleda nobeden več proti zemlji. Uh, ta zemlja! Kar smešna je videti iz te oddaljenosti. Zvezdno nebo je res čudovito lepo, ali slednjič je vse prav tako kakor v planetariju; človek se ga naveliča.

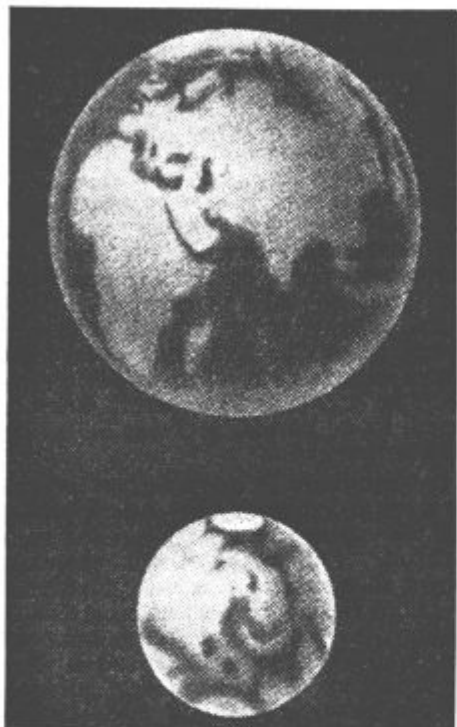
Spoznanje, da je zemlja opasana z obročem kakor planet Saturn, je bila za nas velikanska senzacija. Profesor Koder se spet hvali, da je to že predvideval. Luna od zadaj ni videti dosti drugačna kakor s sprednje plati, ki jo poznamo na zemlji. Kaj prida novega do Marsa najbrže ne bomo več videli. Potovanje bo trajalo še 28 mesecev. Kar zdi se mi, da se bo tudi profesor Koder še vdal kartam.

Zgubitev teže je zares najbolj zabavna stvar pod soncem. Sreča, da je prišlo vse tako polagoma, sicer bi ne bilo moč vzdržati. Vsemirske bolezni nimamo. Organ za ravnovesje imamo v ravnotežju in ne čutimo ne omotice ne slabosti. Toda, da so postale vse reči in naša telesa tako lahka, je pa kar ostudno. Občutek mišične sile se namreč ni prilagodil splošnemu zmanjšanju teže. Če iztegнем roko, prav gotovo kaj prevrnem in če skušam prav polagoma vstati, šinem zmerom do stropa. Nikjer ne najdeš opore. Premikamo se kakor pod časovnim mikroskopom v filmu. Sprva nas je zabavalo, če se je kateremu zmuznil krožnik iz rok, ko je padal lahko kakor svilen papir, toda počasi postane človeku tako metuljkovo življenje nadležno. Posebno sitno je z obleko. Rokavi so ti povsod na poti in hlače mahajo na bedrih, kakor da bi bile iz cenenege patima.

Naše životarenje je vse prej kakor lepo. Vsi smo nataknnjeni in neprijazni. Brez najmanjšega povoda začenjamo prepire. Matematik se je zaradi praznega ničla sprl z Majerjem in zdaj se več ne pogledata. Mnogo si itak ne vemo več povedati. Če še kdo katero zine, samo premleva že stokrat povedane stvari. Zato pa rajši molčimo. Svinčeni molk, ki

nas pritiska, pa vendarle še ni tako neprijeten kakor zavest, da smo za večno navezani drug na drugega. Najzlobnejša tašča bi mi bila prijetnejša od mojih tovarišev. Oh, kako prijazni ljudje so bili na zemlji.

Tovariši ravnaajo z menoj kakor s pglavcem. Nihče se več ne spomni, koliko denarja sem žrtvoval za ta podvig. Če

Velikostno razmerje med zemljo in Marsom. Na Marsovi obli spodaj se vidijo na obeh tečajih velike bele lise polarnega ledu

ne bi bilo mojega denarja, bi zdaj še vsi tičali v svojih laboratorijih in bi jim ne bilo treba grizti se med seboj. Saj mi ni žal denarja, ko mi itak ne bi dosti koristil. Drugi si grade zanj luksuzne jahte, meni je bila pač ljubša vseirska ladja. Želel sem si nekaj povsem novega, ne sluteč kakšno neumnost si bom skuhal. In na celi ladji niti enih vrat, da bi jih človek ježno zaloputnil.

Profesorja Modroviča sem še enkrat natanko izprašal, kaj se nam prav za prav obeta na Marsu. Poprej ga je bila sama gorečnost. Veroval je v Marsovce, ki so kulturno za tisoče let pred nami. Zdaj gleda na vse svoje hipoteze z docela iztrenjenimi očmi. Tam, kjer je na Marsu »najlepše«, mora biti nekako tako

kakor v sibirskih tundrah o mraku. Poleti utegne biti na soncu 20 stopinj, ponoči pa zmrzuje. Torej bo treba še avgusta nositi kožuh. Zrak je redek in tla naglo izžarjajo toploto.

Veseli me edino, da je na Marsu tudi voda. Ni ne rek ne jezer, ali vsaj rose se bo dobilo, prave sveže vodice, mesto neokusne luže, ki jo pijemo zdaj. Voda, ki jo vozimo s seboj, je sicer res destilirana, filtrirana in z ultraviolečastimi žarki obsevana ter na vse načine požlahtnjena, toda zmerom ista, že desetkrat pretočena skozi naše želodce, da se nam kar gabi. Sicer pijemo tudi na zemlji zmerom isto vodo, ki se v večnem krogotoku povrača v cevi naših vodovodov, toda na vseirski ladji je ta krogotok prekratek in preočiten. Naj bo še tako destilirana, vendar se mi želodec obrača pri misli, da se je tale voda, s katero se mislim zdajle umiti, že enkrat pretočila skozi telo profesorja Kodra. Pijemo za enkrat še svežo vodo, toda kmalu nam bo tudi za žejo ostala sama pretočina. Brrrr....

Preleteli smo že popolnoma iz območja zemeljske privlačnosti. Vse reči vise v prostoru. Od tega trenutka sem si obetal silno zanimivih prizorov. Prismoda! Ničesar neprijetnejšega si ne morem misliti, nego je breztežnost. Najsi bo naša vseirska ladja relativno še tako majhna, je vendar nebesno telo kakor vsa druga, ki plavajo v vseirju in mora torej imeti neko privlačnost, neko gravitacijsko središče. Res je gravitacijsko središče naše ladje je precej točno v sredini kabine in zdaj vse reči streme tjakaj. Če ne bi bili vse premičnine trdno pribli ali privezali na stene, bi se nabrala sredi kabine v zraku kepa vseh mogočih nepotrebnih stvari.

Najneprijetnejše je s tekočinami. Voda je pod pritiskom, pa se glisti kakor zobna krema iz pipe ter se zlobno stiska v okroglo kepo. Prav tako je — če smem biti odkrit — tudi z vsemi telesnimi tekočinami. Rabljene tekočine se »zlivajo« v izparilnik, včasih pa se zlije seveda tudi kaj mimo. Posebno profesor Koder ima grdo navado, da poliva vodo, kadar si umiva roke. Potlej pa plavajo tiste umazane vodne kaplje proti sredini kabine. Po cele ure vise v zraku in se ti lepijo na obleko, kakor da bi te kdo opljuval. Povsem resno se že bavimo z mislijo, da se bo umivanje nehalo. Prav za prav smo imeli v načrtu vrtečo se kabino, tako da bi težnost nadomestila sredoběžna sila, toda načrta ni bilo mo-

goče uresničiti, ker bi se iz take kabine ladja ne mogla krmariti. Trdni odpadki niso tako nadležni kakor tekočine, ker se sproti biološko »uničujejo«. Je pa vendar le vse skupaj velika svinjarija.

Pozimi mora biti na Marsu neznosno mrzlo. »Severni tečaj« sega tamkaj prav v širine našega zmernege pasu. Do 60. širinske stopinje je vse pokrito z ledom. Gorā na Marsu ni. Pozimi pihajo vsi vetrovi proti severu. Spotoma zvrtničijo v zrak velikanske oblake prahu, zakaj izvemši močvirij, je ves Mars ena sama velikanska peščena puščava. Ledenomrzli peščeni viharji in nikjer nobenega zavetja... Saj bi zblaznel, če bi hotel razmišljati, kaj nas še čaka. In vendar morajo biti gori neka živa bitja. V Marsovem ozračju je prost kisik kakor na zemlji. Kisik je aktiven in bi moral biti že zdavnaj vezan v vsakovrstnih oksidih, če bi ne bilo rastlin, ki razstavljajo ogljikovo kislino. Prosti kisik je nevarljiv dokaz, da je na Marsu rastlinstvo. Rastlinstva si pa brez živali ne moremo misliti. Vprašanje je samo, kakšne utegnejo biti tiste živali. Naše visoko razvite živalske vrste so nastale v močnih klimatičnih spremembah v ledni dobi. Na Marsu pa lednih dob ni bilo in zaradi tega tudi ni bilo pogojev za razvoj kake višje inteligence. Življenjski pogoji so ugodni samo za močvirske živali. Morda bomo srečali bobre kot najpopolnejše prebivalce Marsa. Bobre v zelo debelih kožuhih, s širokimi prsi in netopirskimi očmi. Nemara bomo naleteli celo na prave netopirje, ki se hranijo od rojev kobilic. Teh mora biti preobilica nad marškimi močvirji. Netopirji morajo imeti vsekako precej velika krila, da se lahko drže v redkem Marsovem zraku. Ljudi, ki bi živeli po mestih, pa na Marsu prav gotovo ni, ker bi se večje razsvetljeno mesto ponoči moralo videti skozi velikanske teleskope, ki jih premoremo na zemlji.

Bože, kako malo me slednjič brigajo vse te reči. Vse Marsove senzacije bi zamenal za eno samo dobro cigaro.

Zemljo vidimo le še kot drobceno zvezdico. Kako lepo je bilo v davnih časih na njej! V najbolj puhlem kinu bi se zdajle boljše počutili, kakor v temle vzdušju najvišje duševne kulture. Profesor Godard je imel čisto prav, ko je dejal, da je prismojeno, kar nameravamo. Žal, je zdaj prepozno in nobene poti nazaj — ali pa...

Spravil sem med tovariše listič z nadpisom: »Prečitajte in dajte naprej!«

Drugače ne gre, ker že zelo dolgo ne govorimo med seboj. Vsaka beseda sproži prepir. To mora biti že v zraku. Biti morajo nekakšni strupi, ki jih izdihavamo in zastrupljamo z njimi ozračje. Na listek sem napisal:

1. Tako ne more več naprej! 2. Vsi se smrtno sovražimo; ali naj čakamo, da bomo drug drugega pobili? 3. Kaj naj storimo? 4. Kaj naj počnemo na Marsu? 5. Na zemlji je še zmerom najlepše. 6. Vrnimo se!

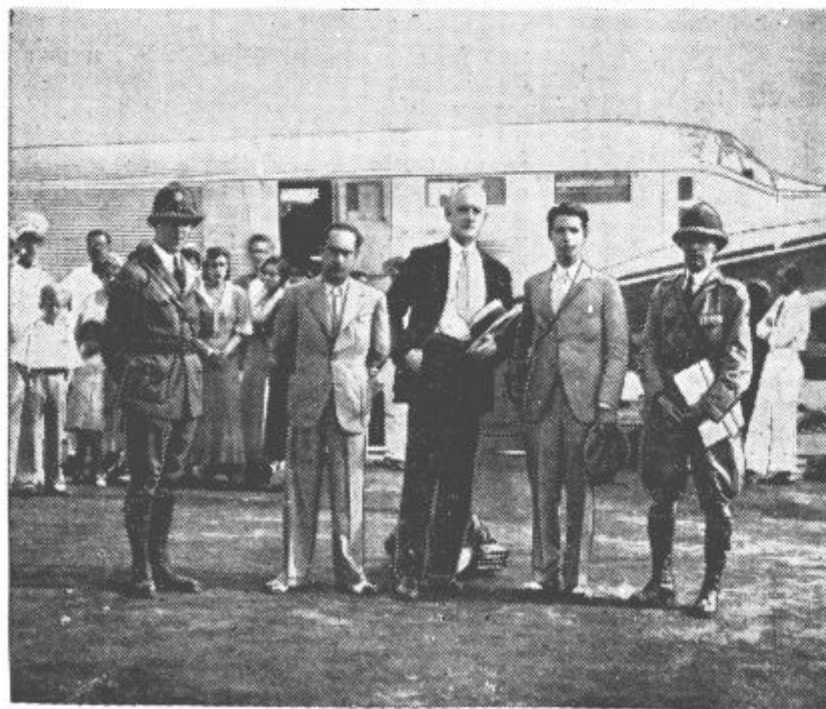
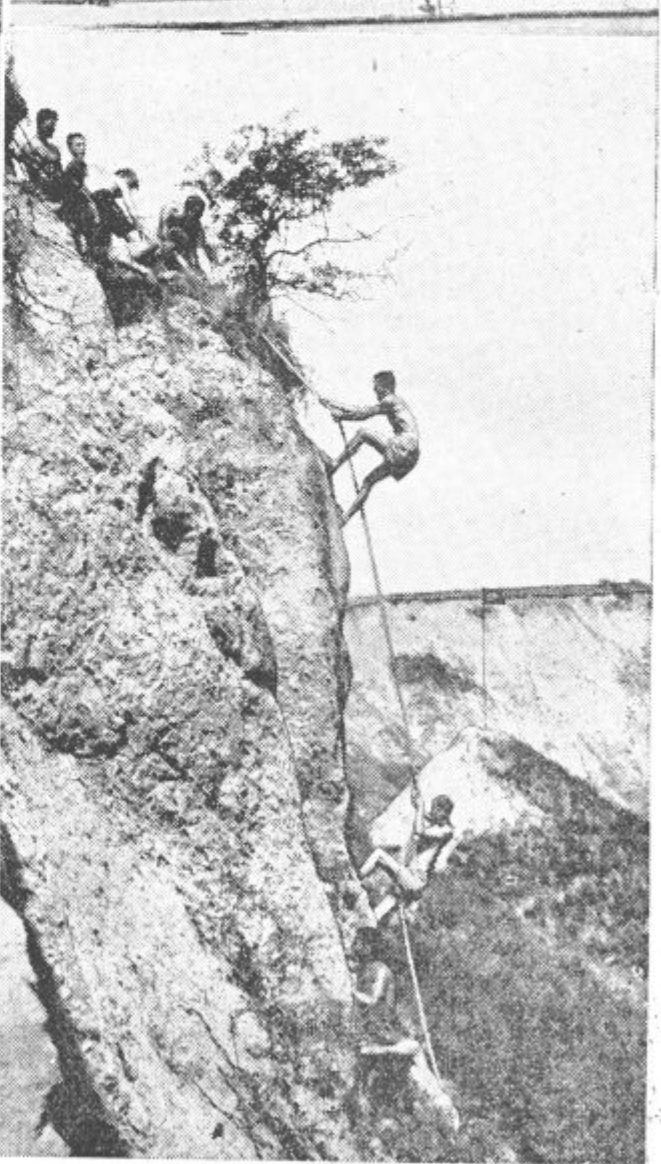
Videl sem, kako so se vsem tresle roke pri čitanju. Samo profesor Koder se je popraskal za uhljem in dejal: »Kaj pa moremo, če nas hočete nesmrtno blamirati.«

Hotel sem mu nekaj oporekati, pa sem se premagal, stopil malomarno k stikalni plošči in vklopil stikalo za vžiganje zavornih raket. Tisti mah nas je vse vrglo pod strop. Kakšen blažen občutek po tolikem času breztežnosti, ko nismo vedeli več, kaj je zgoraj in kaj spodaj. Zdaj smo spet začutili nekoliko teže. V splošni zmedbi mi je profesor Modrovič stisnil roko, Majer me je objel in prisegel bi, da sem opazil celo na Kodrovem licu prijazen nasmešek.

Zdaj se spet postavljamo v vrsto pred daljnogledom in opazujemo zemljo, kako postaja vse večja in večja. Če bi nujno ne potrebovali raket za pristanek, bi jih nekaj kar zdajle prižgali, da bi se brzina še povečala. Vsi smo spet židane volje, kakor šolarčki ko se vozijo na počitnice. V takem razpoloženju bi lahko leteli tudi prav do Marsa. Toda, le kaj naj človek tamkaj počne!

Ladijski dnevnik smo ves od kraja prepisali. Med beležke smo vrinili usodne vzroke, ki so nas prisilili, da smo obrnili raketo. Izgovorili smo se na nepredvideno katastrofalni učinek kozmičnih žarkov, na bombardiranje meteoritov, ki smo se jim morali izogibati v velikanskih ovinkih, na katerih smo potrošili skoraj vse gorivo in zapisali tudi, da se je pokvarila kanalizacija, ki jo nameravamo pred pristankom sami spraviti v nered itd. Poglavitni vzrok, da so nam odpovedali živci, da zemljan na Marsu nima res ničesar iskati in da je na zemlji lepše kakor povsod drugod, pa smo iz dnevnika, ki nas bo opravičeval razočaranim zemljanom, seveda spoznamo izpustili.

KARLO KOCIJANČIČ: ZAPISKI BORISA MOLANA

Ne verjamem, da bi bilo danes, po priličnem številu let, kaj mnogo človeških duš, ki bi se spominjale mojega prijatelja Borisa Molana, in že bolj dvomim, da bi znale pojasniti zagonetno ozadje njegovega tragičnega konca. Tudi jaz ne nameravam odgrniti vseh zastorov, ki zakrivajo nepoznani del tega čudnega življenja. To storim mogoče ob drugi priliki. Toda pred nedavnim, ko sem premetaval zadnje predale svoje pisalne mize, sem naletel ponovno na skrbno povezan omoč popisanih listov, ki sem jih prejel nekoč, kmalu pred tistim koncem, iz njegovih rok z besedami:

»Vse drugo sem uničil. Tega nisem mogel. Mogoče zato, ker sem tukaj pojasnil začetek vsega zla in sem čutil potrebo, da ostavim komur koli, morda prav tebi, nekaj razlage o sebi in k vsemu, kar se utegne zgoditi. Pusti, naj se najprvo dobro preleži.«

Skomignil sem z rameni in pustil, da se je preležalo. A te dni, ko sem prebiral, sem se odločil, da objavim. Da objavim zato, ker je bilo temu namenjeno in ker je, po mojem, zelo značilen in bržkone tudi za druge zanimiv donos za razumevanje zamotanih poti človeške psihe. Mnogo stvari sem izpustil, nekatere sem popravil, kajti izvirniku je videti, da ga je pisal človek v dnevih svoje največje razkasanosti, pod vplivom hipnotične sile, ki se ji skušaš z nevoljo upirati in se ji upreti ne moreš. Poleg odstavkov, ki ne prekašajo povprečnih časnikarskih poročil, so nastale tako strani, ki dosegajo najboljšo literaturo — če ni neokusno, da navajam to besedo spričo gole, elementarne izpovedi človeškega gorja. Sicer pa: naj govori izpoved sama. — K. K.

I

1

Bil sem dober človek. Pribijam takoj v začetku, ker pomeni, da sem verjel v bistveni razloček med dobrim in zlom in da se skušam danes zaman povrniti v to vero. Moji dnevi in prebujene noči — moje vsakonočne noči — prisluškujejo s predrtnimi ušesnimi mrenami. Ne odgovarjajo. Na dnu njihovih grizočih gobcev kakor spolzek odpadki prilepljeno povelje: Izvrši!

Izvršim. Toda: Ali sem dober ali slab? Delam pravično ali po krivici? Molk.

2

V mojem dvajsetem letu sva se seznanila v neki kavarni našega provincialnega središča. Tam smo se zbirali umetnostni malkontenti tistih dni, razgrajči-futuristi in cigani, prevratniki proti vsemu, kar ni bilo našega. Zahajala je med nas v družbi mojega znanca.

Samo duševna zveza baje, ta med njima. Že ko sem jo prvič videl, me je pretreslo, da si stopiva zelo čudno pot. (Pozneje mi je tudi ona priznala, da je ob najinem prvem, nemem srečanju začutila nenavadno nagnjenost do mene.) Dolgo časa nisva ogovorila drug drugega. Vedel sem pa to, da ima burno preteklost za seboj, polno boleti, bojev in nemirnega romanja. Nesrečna je bila — in mimo nesrečne ženske ne morem z ravno dušno kretnjo. Njena razumnost bi bila tudi za moškega več nego povprečna. Mnogo je premišljevala in proučevala najrazličnejše filozofe ter oznanjevalce verskih nauk, zlasti vzhodne — bolj nego jaz, ki so me te stvari takrat močno odbijale. Spominjam se, kako je ob večernih urah pogostoma prihajala v pisarno, kjer sem urejeval neki mesečnik. Pretipkavala je članke, ki jih je moj znanec sestavljal za ta list. Po navadi je molčala, videl sem pa, kako jo te zadeve živo zanimajo. Navdajala me je s tihim

občudovanjem. Pisala je baže močne pesmi in izborno slikala. V naše kavarniške razprave je redko posegala. In če je posegla, je vplivala njena mirnost zelo tehtno med živahnimi gestikulacijami in vročerkavnimi rabeljstvi, ki smo jih počenjali mi, samozavestni modernisti in reformisti.

★

Bila je ponosna prikazen, najponosnejša med ženskami, ki sem jih kdaj videl. Odločni nastop jo je delal po postavi večjo, nego je bila v resnici. V njenem obrazu je bila čudna pomešanost moškosti z najbolj nežno ženskostjo, z demonskim bleskom v motno sinjih očeh in s tistim skrivnostnim, krutim usmevom, ki se posmehuje med ustnicami Lionardove Gioconde. Usmev jagnjeta in upropaščajoče sfinge. Nekaj čisto drugega je stopilo vanjo, kadar se je polno zasmejala: nagajivost, dobrota, otroškost. Moral si izgubiti pamet in slabo voljo v temni jamici na levem licu, iz katere je bušnil smeh preko vsega obraza.

Njene roke, te otročje majhne, lepe roke — roke, ki so me raztrgale kakor list tenkega papirja! Kakšnega božanja so bili sposobni ti smešni prstki! Včasih, ko so se zagreblili v mojo razkuštrano glavo (kakor da skačeta dve žabici po gosti travi), ko sem pod njihovim magičnim fluidom pozabljal na vse skrbi in bolečine ter se izmučen umiril kakor otrok po gorki kopeli: takrat sem bil do norosti zaljubljen v njene roke.

3

Do najinega zblizanja je prišlo na nepričakovan način.

Moj znanec je odpotoval. Ostala je osamljena. Čudno, kako je vplivala na našo družbo. Mlajši so jo začeli smatrati za histerično bitje, ki ne vzbuja v moškem nobenega drugega počutka nego surovo telesnega. Kako je bilo to mogoče, ne vem. Sama me je pozneje mnogokrat z žalostjo vpraševala, ali je morala v njenem obrazu nekaj takšnega, kar dviga v moškem živalske nagone. To je tem bolj neumljivo, ker je znala vsakega človeka na kratko odgnati, če se ji je približal z umazanimi nameni.

Bila je torej osamljena. Sicer je še zahajala med nas, vendar pa je nastajal tedaj med mladimi ljudmi po navadi tisti neprijetni molk, ki izdaja navzočnost nezaželenega človeka. Tako ji je ostalo od vseh skoraj samo nekoliko starejših mož, izvrstnih debaterjev in poznavalcev filo-

zofemov, o kakršnih smo se prepirali, in ti možje so govorili tudi ž njo kakor z drugimi. Niso ji pa mogli prožiti tistega užitka, ki ga ima mlad človek v krogu mladih, prešernih in še v svojih srditostih prikupnih ljudi.

Opazoval sem jo od strani in sem videl, kako ji obraz vsak dan bolj temni. Nekaj črnega se je moralo goditi v njej. Zbujala mi je skrbi. To se je moralo navzlic temu, da sem ž njo le malo govoril, kakor koli razodeti, ker sem zapazil, da se čestokrat z večjo zaupljivostjo obrača do mene, čeprav tudi ona ni govorila — ali pa stvari, ki očitno niso bile važne ne zanjo ne zame. Polagoma sva ostala kakšen krat sama v družbi.

In tu sva se zapela nekega večera v tisti usodni razgovor, ki je prebil med nama zunanjo plast ledu. Spregovorila sva o življenju in smrti, beseda je nanesla na samomor in preden se je morda sama zavedla, mi je prikazala z grenkobo, ki je bila preveč bolna, da bi bila neodkritosrčna, nezmisel in praznoto svojega življenja. Vedel sem, kaj to pomeni, bil sem pretresen in sem sklenil, da je sedaj ne pustim več izpred oči. Mahoma je vstalo pred mano v vsej goloti porazno spoznanje, kako globoko se je že zajedla v moje misli in da bi moje življenje brez njenega življenja izgubilo svoj smoter. Ne da bi bil sam opazil, mi je postala potrebna kakor zrak in voda. To spoznanje in življenjski optimizem, ki sem ga bil takrat prepoln, da bi mogel kaj drugega dati nego optimizem, sta mi polagala na jezik besede, ki bi ji morale vrniti vero v življenje. Težko je pregovoriti človeka, ki je izgubil to vero, in ta večer sem doživel najtrdovratnejši razgovor med vsemi svojimi. Na obrazu sem ji videl, da je nisem prepričal, da mi je pa hvaležna za dobrotne besede, s katerimi sem ji skušal vlti novega poguma.

V tem razgovoru sem jo spremil prvič do doma.

★

In nato sva se sestajala skoraj vsak večer. Tiste ure, ki sem jih prebil v šetnjah ž njo, spadajo med najčistejše spomine mojega življenja. Bil sem zdrav in močan, moji možgani so bili zmogni, da se osredotočijo z nenavadno ostroostjo na vse, o čemer sva govorila. Imel sem hvaležnega poslušalca, ki ni znal samo poslušati, temveč tudi tako ugovarjati, da sem se čudoma čudil, kako more ženska tako jasno razglabljaliti o stvareh, ki so njeni naravi na zadnje tuje. Spoznal

sem žensko, ki je prevrnila poslednje ostanke mojega nekdanjega naziranja o manjvrednosti ženskega spola. V tej meri, kakor se mi je odgrinjala s te strani, je raslo moje občudovanje, moje oboževanje te ženske, sam sem rasel ob njej in ona je postajala vsak dan bolj vedra. Nagonsko in namenoma sva se izogibala snovi najinega prvega razgovora. Za sedaj je stopilo vse to v ozadje pred drugo, velikansko silo, ki je vstajala iz najine mladosti.

(— — — — —)

★

Če bi vedele ženske, ki jih prvič ljubimo, kako malo, kako malo je treba, da nas priklenejo moške, dokler še nismo pokvarjeni, za vso večnost nase! Eno samo iskrico dobrote in potrpljenja, ki sveti mogočnejše nego vsi svetlobni svetloki modrosti... V sijaju te iskrice iščem mi svoje moči in svojo dobroto. V njej rasemo kakor zelena bil v toploti sončnih žarkov.

In kako malo je treba, da nas odvrnejo v peklo brezdušnosti, praznote in trpljenja! Resnično, če bi poznale veličino te svoje moči, bi morda kmalu prenehale pritoževati se nad našimi slabostmi. Samo takšni smo, za kakršne nas napravljajo, samo takšni...

(— — — — —)

★

Ljubil sem jo vsak dan bolj — a sem molčal. Nisem si upal spregovoriti. Neznosna muka je bila, ta obema jasna skrivnost med nama. Komaj da se je razodela v kakšni nagli, s plaho besedo izgovorjeni nežnosti, v toplem dotiklaju prstov. Skoraj mi je tajnost, kako sem mogel nekega večera vzeti njene ročice v svoje roke, zagledati se, kako se mesečina odbija v njenih nagajivih očeh, zastrmeti se v okrogolino njenega obraza in na glas primerjati jamico njenega nasmeha z opojnostjo opijskih ekstaz. A dalje nisem mogel.

4

Pomlad je rasla, čudovita, vroča, omamna, strastna pomlad v mojem ena in dvajsetem letu. Če bi bila trhel les ob trhljem lesu, bi morala v tem ognju vzgoreti. Bila sva pa živa človeka, ki sva verjela v živo življenje in plamenela drug od drugega. Najini sestanki so postajali daljši, najina svidenja in slovesi nežnejši; roke, ki so se prej komaj dotikale, so same od sebe zastajale druga v drugi in se zapletale v lase. Včasih, ko

sva se šla po dnevnih poslih svežit v reko, tri četrt ure hoda od mesta, in je ona ležala na še vročem pesku ter sva se zagledala v prelest barv in obrisov okoli naju, sem skoro nezavesten naslonil glavo v njeno naročje in zaprl oči. Najine ustnice so se potem hipoma dotaknile vrelega mesa — in se niso vsrkale vanj. Zame so bili to trenutki prvega opojnega pomešanja bolečin in razkošij med dvema bitjema, ki se ljubita. Ugriznil sem jo. In ona se je zagrizla vame.

(— — — — —)

★

... Zakaj neprenehoma preskakujem s predmeta na predmet in pozabljam na tisto, kar je pri teh zapiskih najbolj glavno: na zgodovino najinega inferna? In zakaj grebem tako mrzlo v obisti najmanj važnega in postranskega? Zdim se samemu sebi podoben orumenelemu profesorju, ki se je postavil pred kadaver na secirni mizi in pričinja s suhoparnim glasom in mrtvimi očmi vsakdanjo lekcijo: »To je tako in to je drugače. Izvolite se, gospodje, prepričati.« Kaj me briga, da je bil razrezani kadaver nekoč posoda živega človeka, živo dotikališče krčevitih trpljenj, radosti, upanja, in da je sledil skrivnostnim zakonom življenja, ki so jim zakoni »takšnega« in »drugačnega« bolj tuji, nego bi si bili prebivalci dveh različnih planetov?! To je grozno, to je ogabno!

In vendar je bolje, da nisem drugačen nego tisti rumeni profesor. O, jaz vem, da se skriva pod videzom suhoparnega glasu in mrtvih oči nekaj divjega in črnega! Nekje v najtemnejšem, zadnjem kotu možganov preži z grabežljivimi kremplji in čaka ure popolne temote, ko bi planilo iz skrivališča, da započne delo besnosti in razdejanja. Nekaj divjega, črnega... Jaz se ne dam varati, ne, jaz se ne dam varati: čujem, kako se potihoma krohoče v svojem temnem kotu in škrta z ostrimi zobmi. In nočem, da bi planilo — nočem tiste ure popolnega omračenja, ko bi glas v grozi zatulil in bi oči nenadoma zagorele v blaznem blesku...

★

Včasih med drhtečimi božanji, ne da bi vedel za vzrok, je hipoma stisnila glavo med dlani in zajokala. Vse bi mogoče zmogel, ženskega joka ne zmorem. Trga me. Uničuje me.

Ne vem, zakaj je takrat jokala. Svet bo to imenoval: histerija. Mogoče. Mogoče pa je bila tudi slutnja, kaj bo z nama. Vem, da je bila s tem čutom slu-

tenja zelo obdarjena — kakor jaz.

Pozneje sem spoznal, da ima ženska v joku veliko prednost pred moškim. Ne samo da jo zavaruje proti moškemu, temveč vsaka njena boleost se v joku raztopi in jo napravi močnejšo. A čeprav to vem, vendar ga ne prenesem.

★

V tistih pravljičnih mesečnih nočeh sva romala na višino nad mestnim parkom. Bila sva omotena od najine bližine. Za cele ure sva pretrgala pogovor in se zamislila. Kako lep je bil nje obraz v mesečini!

V prostih popoldnevih sva sedela v gozdu na vrhu in se zazrla v spreminjanje dnevnih barv, dokler niso padle globoke sence noči. Moje oči so se slastno vpijale v daljne planine, dokler se niso zabrisale in otemnele v noči ali se razkrojile v mesečini. Ljubil sem naravo kakor njo. Čim bolj sem ljubil njo, tem tesneje sem se čutil združenega z naravo. Zazdelo se mi je, da diha narava skozi moja pljuča. Popolnoma telesen občutek. Nekoč mi je dejala, da pojdeva na ta košček zemlje vselej takrat, kadar si bova v nevolji. Bilo je zadnjič, da sva sedela tam.

5

Nad mestom se je zablistal nov dan, ognjen, poletenski dan v maju. Če bi moral živeti še stotino let, nikoli ga ne pozabim. Bila je nedelja. Tlak in stene so gorele, neznosna soparica je legala na pljuča, ljudje so sopeli prav kakor psi v vročini in se zgubljali s cest.

V zgodnji popoldanski uri sva se dobila v kavarni. Kavarna je bila prazna in je pusto dišala po mokrem prahu in cigaretnih ogorkih. Domenila sva se, da pojdeva v gozdno samoto. Bila je nebeško lepa in resna, skoro je nisem ogovoril. Šele ko sva dospela v gozd, ki se razteza v globeli med dvema hribcema, ter poglela v zasenčeno travo kraj drobnega potoka, sem začel govoriti. Kaj — tega se ne spominjam, samo to se mi zdi, da so bile moje besede nemirne, strastne, hipnotizirane po tistem fluidu, ki se je vedno prelival iz njenega telesa vame, kadar mi je bila blizu — v zadnjih dneh z naraščajočo močjo. Čutil sem, da se bo danes nekaj zgodilo, nekaj odločilnega. Nekoliko me je bilo strah. Od časa do časa mi je odgovorila z besedo, ki je zvenela drugače nego misel, katero je povedala. Stresla se je. V hipu me je ošinila s pogledom, ki mi je vzburkaval kri, da mi je zapljuskala ob lobanjo, s

pogledom, ki mi je jemal pamet. Gledal sem ji v obraz. Svetil se je v nadzemeljskem sijaju, tisti bajni, zamaknjeni, zasmevani, skrivnostni, hipnotizirajoči obraz ženske, kadar valovijo v njeni notranjosti morja strasti in ljubezni. Ovil sem ji roke okrog telesa, prsti so mi zdrsnili ob njem. Vztrepetal sem. Beseda mi je bila v ustih — ni mogla z jezika. Bil sem jezen in žalosten nad svojo strahopetnostjo. V tej jezi sem se zagrizel v njeno ramo. Ugriznila me je. In jaz sem neznosno trpel in gorel. Kako dolgo? Ko me je zbudil hladni zvok nje-nega glasu, je bil že pozen večer.

»Čemu prav za prav vse to? Vse skupaj je nezmislno. Midva se ne smeva več sestajati. Da, jutri ne pridem več!«

Vstal sem. Njene besede so me popolnoma streznile. Začutil sem v sebi takšen pogum kakor nikoli. Ob misli, da bi se morala za vedno ločiti, če bi zdaj molčal, me je prešinilo, da zblaznim.

»Pojdiva, govoril bom po poti.«

Šla sva in jaz sem govoril, z odvračnim obrazom, presekano, v grozi in odločnosti. Tako slab govornik nisem bil še nikoli kakor takrat, ko sem ženski prvič razodeval svojo ljubezen. Toliko vem, da sem blebetal nekaj o poti, ki je ne poznam nazaj, tudi če propadem. Samemu sebi sem se zdel neumen. Obstal sem, prijel sem jo za roke in ji gledal v obraz, ki ga je obžarjal pramen mesečine. V njenih očeh se je pojavil izraz nehlinjene groze ali sočutja — kakor pri človeku, ki se zave nekje, od koder ni vrnitve. Sklonila je glavo in odgovorila z vidno muko na naivna vprašanja, ki sem jih bil zastavil v neverjetni neizkušeniosti svoje prve ljubezenske izpovedi. Toda ni odgovarjala otročji obliki mojih besed, ki je po vsej priliki niti ni opazila, odgovarjala je iskrenosti in prošnji po iskrenosti, ki je tičala v njih.

»Prosta sem. Tudi jaz vas ljubim. Toda če bi poznali moje prejšnje življenje, bi sprevideli, da med nama ne more biti ničesar. Nikar — ne bi vas hotela uničiti...«

Mislim, da sem zavriskal. Dvignil sem jo v naročje in ji pokril obraz s poljubi.

»Kaj me briga vaše prejšnje življenje! Molčite mi o njem. A če propadem, propadete z menoj — kaj hočem več!«

DALJE

ZNAMENITE IZKOPANINE V JUŽNI AFRIKI

Afrika je dežela iznenadenj. Ko čujemo, da so odkrili v puščini izredno važne izkopanine na obrežju reke Limpopo, bi najrajši sodili, da gre za potegavščino. Vendar pa so ljudje, ki o teh izkopaninah poročajo, po avtoriteti izven dvoma. Slava zanje pritiče profesorju na univerzi v Pretoriji Leu Toucheu. Mesto, kjer so se odkrile izkopanine, je na meji med Rodezijo in Transvalom. Domačini ga imenuje Mapungabve.

Na skalnatem gričku, ki igravažno vlogo v povestih domačinov, so odkrili prastaro grobnico. Domačini so smatrali dotično mesto za sveto in zgolj ta okoliščina je pripravila arheologe, da so pričeli razkopavati. Že po prvih zamahih s krampom na slepo srečo, se je pokazal iz zemlje razpadel okostnjak, takoj za njim pa na veliko iznenadenje kopalcev več predmetov iz zlata. Profesor Touche je takoj ukrenil vse potrebno, da bi se dragocenih izkopanin ne mogli polastiti tatovi in dal sestaviti točen seznam vseh izkopanih dragocenosti.

Okostnjak, ki so ga našli, je bil prav slabo ohranjen. Izvzemši nekaj kosti so se našli nepokvarjeni samo še zobje. Vzlic temu so znanstveniki pretorijske univerze lahko dognali, da gre za odrasčenega človeka moškega spola. Med izkopanim okrasjem so popolnoma ohranjeni naslednji predmeti: več zlatih žičnih špiral, ki so morale biti poprej ovite okrog osrednjega jedra, ki je razpadel in večja množina bakrenih ploščic. Navzočnost lahnih odtentkov patine na dotičnem mestu, kjer je moral biti po vsej priliki pokojnikov pas, kaže, da je bil mrlič najbrže opasan z bakrenim pasom. Posebno zanimiv je kos neke kovine, ki so je strokovnjaki ocenili za bron, ker kaže, da so v teh krajih poznali baker in kositer vzlic temu, da v Rodeziji ni niti bakrenih, niti kositernih rudnikov. Zanimivo je tudi, da so se našli sledovi proizvodnje kositra ponekod v Transvalu, da so bile torej zveze med obema pokrajinama. Ostanke železnih in deloma tudi zlatih obročev spominjajo na okraske, ki jih domačini radi nosijo na rokah in nogah. Nadalje so našli v grobnici večje število biserov, majhnih sicer, toda nenavadno čistih. Več teh biserov je moralo biti nabranih na zlati žici v prstanu po-

doben niz, drugi pa so bili na sličen način spleteni v okrasje najrazličnejših simboličnih oblik.

Med največje dragocenosti, ki so jih našli v grobnici, spadajo nedvomno plastike treh nosorogov iz ploščic od suhega zlata, ki se jim po tehniki izdelave pozna zlasti po nogah, po glavi, repu in ušesih, da so morali biti poprej izpolnjeni z jedrom neke trdne snovi, ki pa je kasneje razpadla, tako da je ostal le še tenki, zlati obod. Na isti način je morala biti narejena zlata skledica, ki meri v premeru 12,5 cm in ki je med vsemi izkopaninami še najbolj ohranjena. Našli so se tudi še ostanki neke druge posodice, na isti način sestavljene iz zlatih ploščic. V nekaterih ploščicah tiče še zlati žeblički, s katerimi so bile pribite na obodu. Nepopolno se je ohranila tudi zapestnica, narejena iz zlatega traku, navitega na obroč iz neke trdne tvarine. Tudi v tem zlatem traku se še poznajo luknjice žebličkov. Po tleh je bilo raztresenih na stotine zlatih žebličkov s plosko stolčnimi glavnicami, da niso moleli previsoko iznad ploščic, ki so jih držali.

Več, na poseben način izoblikovanih ploščic vsiljuje sodbo, da morajo biti sestavni deli nekega večjega predmeta. Profesor Touche domneva, da so to okraški nekakšnega žezla ali poveljniške palice, kakršne še zdaj nosijo nekateri zamorski poglavarji. Ostra stožčasta konica iz masivnega zlata je bila po vsej priliki okov palice, ki je stohnela.

V grobnici so našli nadalje več kilogramov steklenih biserov, vazo iz terakote brez dna z ornamentmi, narisanimi s čopičem v še mehko glino, črepinje neke slične vaze ter še popolnoma celo veliko plosko posodo iz istega materiala. Ta posoda je bila podstavljena mrliču pod roko. Zraven se je našla velika, okrogla, v sredini preluknjana plošča iz terakote, iz smaragda izrezljan obesek za na vrat in slednjič železne škarje ter nekaj železnih konic za kopja.

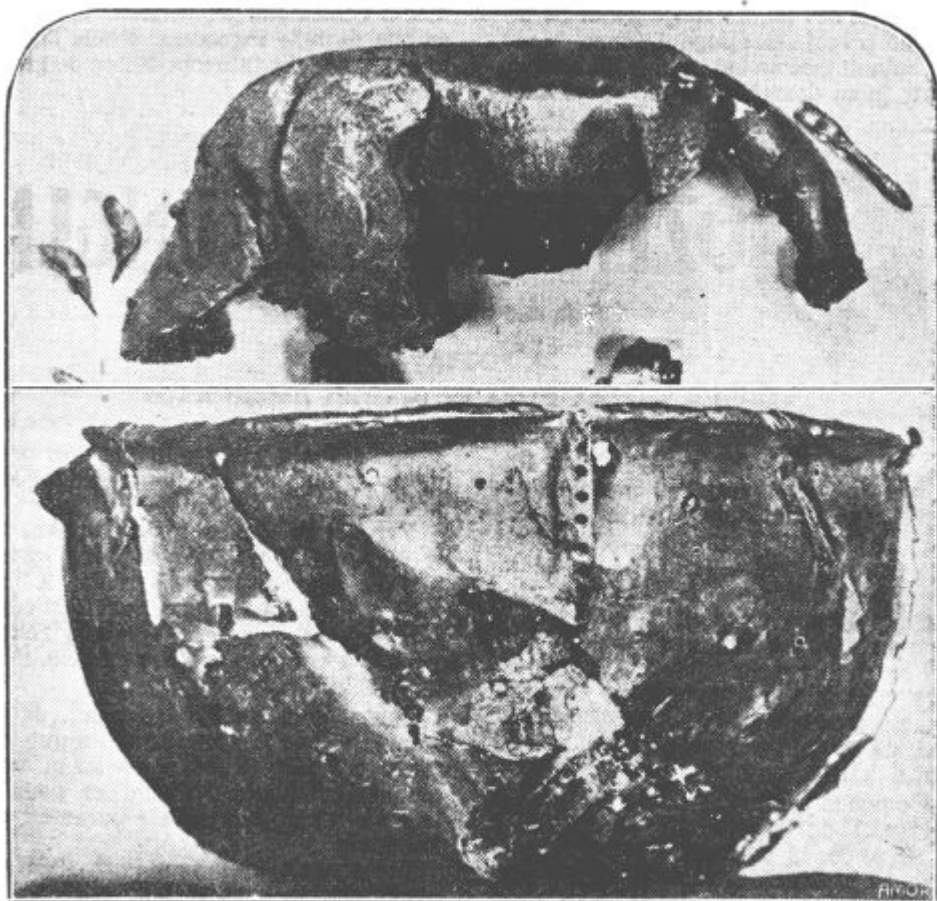
O zgodovini te zanimive grobnice ne mara delati profesor Touche nobenih dokončnih sklepov, dokler ne bo natančno preiskal vseh najdenih predmetov in jih primerjal z drugimi sličnimi izdelki domače umetnosti. Zlato, iz katerega je narejeno okrasje, je sorodnejše zlatu, ki se rabi v Rodeziji, kakor pa tistemu iz Transvala. Disk iz terakote izvira po vsej

priliki iz krajev ob vzhodni afriški obali, kjer je takih vzorcev na pretek zlasti v okolici Zanzibarja in na otoku Pemba. Čemu bi utegnila služiti ta reč, ni jasno, dasi so se slični diski našli tudi v starih perzijskih grobnicah.

O pomenu nekaterih najdenih predmetov se da malce sklepati iz naslednjega opisa grobnice nekega odličnega domači-

glavniki so bili obloženi z zlatimi ploščami, pribitimi z žeblički iz iste kovine.«

Po tem opisu ima znanost tudi v tem primeru opraviti z eno tistih grobnic, ki so znane iz prvih dni kolonizacije Rodezije. Takrat so sklepali, da gre za spomenike zelo stare civilizacije, ki so jo semkaj zanesli priseljenci iz Sabe (južne Arabije) in iz Fenicije. Verjetnejše pa

Zgoraj: zlati obod enega izmed trojice nosorožcev. Spodaj: obod sklede, sestavljen iz zlatih ploščic. Oboje iz grobnice v Rodeziji

na: »Ob stran so mu položili poveljniško palico, koje glava je bila z zlatom okovana v obliki sončne oble in spodaj obložena z debelimi zlatimi ploščicami do višine 15 ali 20 cm.« Ta opis je objavil R. N. Hall v »Antičnih razvalinah Rodezije« 1902, kjer se bere tudi še naslednje: »Z njim vred so pokopali tudi njegov nakit in kakor v starem Egiptu ali še dandanašnji v grobnicah Kafrov, so postavili poleg njega vrče iz terakote, najbrže napolnjene z jestvinami. Leseni pod-

je, da izvirajo iz nekoliko mlajše dobe, nekako iz našega srednjega veka, ko je bila civilizacija v nekaterih predelih Afrike na precej visoki stopnji, morda zaradi stikov dotičnih plemen z Arabci, mogoče celo s Hinduji in Malajci z Madagaskarja. Ni niti nemogoče, da so Kitajci v tistih časih razpletli prav do semkaj svojo trgovino.

Po izročilih plemena Bavendas, na čigar ozemlju so odkrili grobnico, se da sklepati na ljudsko preseljevanje iz

Transvala v Rodezijo. Več tujih poglavarjev je pokopanih v puščavi na njihovem ozemlju in zlasti se vedo domačini spominjati nekega kralja, ki se je spril z družino in umrl v pregnanstvu med bavendskim ljudstvom. Da bi imeli sami Bavendi kdaj toliko zlatega okrasja, kolikor so ga našli po grobnicah in da bi bili večji tako preciznega zlatarskega dela, je prav malo verjetno. Razen tega so Bavendi naseljeni tod kvečjemu dve sto ali tri sto let, dočim je grobnica nesporno precej starejšega datuma.

Skalnat grič na katerem je bil izkopan grob, je za domačine »tabu«, svet kraj,

ki se mu ne more živ približati. To je tudi vzrok, da dragocenosti že zdavnaj niso bile oropane. Grič je ovalne oblike, dolg 250 m in 100 m širok, vzpenja se pa komaj 30 m iznad planjave. Na severni strani je kakor odsekan in popolnoma nepristopen, južno pobočje pa je malce položnejše, poraščeno in presekano s kaminom, na katerem se prilično lahko spleza na vrh. V tem kaminu se poznajo še celo posamezne v skalo vsekane stopnice z vdolbinami ob straneh, v katerih so bila najbrže zagozdena debela bruna, ki naj bi branila tatovom dostop do grobnice.

DOŽIVLJAJI V DŽUNGLI

FRANK BUCK

29. POGLAVJE

IZGUBIM LEPEGA PTICA IN UJAMEM REDKO KACO

Nepričakovano dobiček sem napravil s tragično izgubo zelnega kakaduja, ki je bil sicer prav lep primer, je pa tukaj kaj navadna ptica. Pobral sem kakaduja na sejmišču v Kualu Lumpur, prestolnici Zveznih malajskih držav. Ko sem namreč nekega dne leno korakal po mestu zapazim dečka, kako nosi dva velika zaboja neprodorno zavita v debelo žakljovino. Ni bilo težko uganiti, da se pod vsakim žakljem skriva ptičja kletka.

Domačini namreč vedno pokrivajo kletke, kadar nosijo ptice na trg. Ker divje ptice, ki po navadi prihajajo naravnost iz džungle, začnejo točči z glavo ob ograjo in tla kletke, tako silno nervozne postanejo, kadar vidijo zmedo in kričanje okrog sebe.

Poklical sem fanta, da bi pogledal, ali ima kaj takega, kar bi želel kupiti. Fant je razkril kletko, ki sem mu jo pokazal s prstom in mi povedal, da je v njej sapula burong ali po naše gozdna jerebica. Bila je prav lep vzorec, le da je imela, žal, malo prezelen greben, toda kljub temu sem jo kupil.

Nato sem poprašal, kaj ima v drugi kletki. »Duo durong« je bilo vse, kar mi je znal povedati. Sklepal sem iz tega odgovora, da fant ne ve, kako se

imenuje vrsta ptičev, ki jih tam prenaša. Rekel sem mu, naj mi jih za hip pokaže.

V trenutku, ko je razkril kletko, se je fant pognal v divji jok. Eden izmed ptičev, krasen jambo golob, je bil mrtev. Njegova rabita glava je svedočila, da mu je njegov sojetnik, zeleni kakadu z veliko plavo liso na čelu, razklal čepinjo.

Skušal sem dečka prepričati, da je sam kriv, ker je vtaknil tako mirno živalco v kletko skupaj z divjim in borbenim kakadujem. Ko sem ga slednjič le malo utešil, sva začela barantati za kakaduja.

V Katongu, kjer sem imel stajo za svojo zbirko, sem vtaknil kakaduja v mrežnato kletko ter jo obesil na vejo nizke črešnje, ki je divje rastla sredi trate pred mojim glavnim stanom.

Zmerom, kadar me je kako opravilo vodilo mimo kletke, sem se ustavil in pogledal po lepem brbljavcu ter mu včasih tudi dal kako posebno izbrano slaščico.

Nekega dne me je začudilo, da nisem videl nikjer ptiča. Čeprav je kletkino dno bilo malo nad višino oči, sem kakaduja vedno videl, ker je brez izjeme čepel na prečki, ki je bila nameščena v isti višini kot lončki z zrnjem.

Stoječ pod drevesom sem poklical ptiča. Ni odgovoril. Niti najmanjši glas ni prišel na moja ušesa. Prijel sem z eno roko kletko ob strani, z drugo sem pa dvignil dno, tako da se je spustila kljukica, s katero je bila kletka prikvačena na vejo.

Ko sem spustil kletko, me je popadel strah ob pogledu na kačo, ki je pomolala glavo skozi žico. V trenutku sem izpustil kletko, ker spoznal sem v kači rumeno pasastega mangrova, izredno redko in strupeno kačo, ki je bila do tedaj v ameriških živalskih vrtih skoraj neznana, ter sem zato imel zanj mnogo naročil.

Ko je kletka padla na tla, mi je zadostoval pogled, da sem uganil, kaj se je zgodilo. Kača se je z drevesa splazila v kletko in požrla ptiča. Kakadu, morilec jamba, je sam podlegel še močnejšemu nasprotniku.

Toda kača sama je bila prav tako v neprijetnem položaju. Otekline, ki je nastala na njenem trupu zaradi požrtga ptiča, jo je tako napihnili, da se ni mogla več izmuzniti skozi žico, skozi katero se je praplazila. Minuti bi morali najmanj trije do štirje dnevi, da bi bilo kosilce prebavljeno in bi kača spet dobila nazaj svojo običajno obliko.

Izgubil sem 15 dolarjev vrednega

kakaduja, zato sem pa ujel tako redko kačo, da bi bil vsak ameriški živalski vrt vesel, če bi jo imel.

Spet eden novih čudnih primerov, ki se neredko dogajajo v našem neobičajnem poklicu.

Toda čeprav je bila ta zamenjava zame prav ugodna, sem se komaj uprl želji pograbití najbližje pošteno in razbiti strupenjači glavo. S tem pa ne bi dosegel ničesar. Kakadu je bil sicer mrtev, toda ni se mi često pripetilo v življenju, da sem ujel rumeno pasasto mangrovo, ki je ena najlepših strupenih kač.

Odkupil mi jo je profesor Raymond L. Ditmars za newyorški zoo, kjer se še danes zvija in puha za steklenim oknom v zabavo vsem, ki občudujejo njeno plazečo privlačnost.

Priznati moram, da je uloviti kačo s pomočjo ptiča kot vabo, precej nenavadno. Povem pa lahko zgodbo, ki je še mnogo bolj nenavadna, namreč kako sem ujel žerjavo z lasom. Toda o tem v prihodnem poglavju. Za danes naj še navedem, da sem se učil metati zanko že v Teksasu, ko sem bil še paglavec v kratkih hlačah.

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)

UMETNO POVZROČENO VNUTJE MOŽGANSKE MRENE

Do nedavna je bilo mogoče eksperimentalno povzročiti meningitis samo pri opicah. Zdaj šele se je posrečilo vodji epidemiološkega laboratorija v Leningradu profesorju Zdravovskemu cepiti to bolezen tudi kuncem. Mikrobo bolezni so spravili poskusnim živalcem skozi zadnji del lobanje pod možgansko mrenico. Zdaj poskušajo tamkaj povzročiti možgansko vnetje pri kuncih tudi z bacili influence, s povzročitelji gnojenja (streptoki) in z bacili pljučnega vnetja (pneumokoki). Ti poskusi omogočajo študirati učinkovitost posameznih zdravilnih serumov neposredno na poskusnih živalih, kar doslej po nobeni metodi ni bilo mogoče. Tako so n. pr. že dognali, da se žival lahko ubrani bolezni, če se ji šest dni pred infekcijo vbrizga zdravilni serum. Pri istočasnem vbrizganju seruma in cepljenju s kulturo povzročiteljev meningitisa so ostale poskusne živalce zdrave. Izkazalo se je tudi, da napravi preventivna vcepitev seruma živalce imune proti naknadni infekciji z bacilom influence. Slednje dognanje je zlasti važno glede na dejstvo, da se zlasti pri otrocih kot posledica hripe pojavi vnetje možganske mreže, ki zahteva mnogo žrtev,

Freytag: RIBIŠKI ČOLN

ŽENSKA IN SVET

ŽENSKA V SODOBNI GRŠKI

Tujec, ki pride na grška tla, se najprej zastavi ob pisavi. Po hišah in plotovih vise še zmerom ogromni lepaki v črkah, s katerimi smo se borili kot gimnazijci. Grška piše in tiska še zmerom s črkami svojega starega veka, med tem ko so vsi veliki kulturni narodi že sprejeli zapadno pisavo. Celo Turki so se prijeli latinice in tudi Japonci iščejo možnosti, da bi spravili svoje znake v muzeje. Na Grškem dobro vedo, da bi bilo za inozemstvo boljše, če bi tudi tam uvedli mednarodno pisavo. Prav tako pa tudi vedo, kakšne duhovne vrednote je dobil svet prav v pismenkah Homerja, Sokrata, Platona in drugih; z njimi hoče biti Grška naslednica velikih predhodnikov. Če globlje proučujemo življenje grškega naroda, pa vidimo, da se je »konzervativizem« razmahnil tudi drugod v življenju.

Na Grškem so ostale razmere skoraj na vseh poljih takšne kot v starem veku. Najbolj viden je ta konzervativizem v razmerju obeh spolov, torej prav tam, kjer so se vsi kulturni narodi v teku stoletij zelo spremenili. Na Grškem je v tem oziru vsaj v splošnem vse pri starem. »Mi se ženimo, da bi vzgojili zakonsko nasledstvo in pridobili z ženo zvesto varuhinjo doma,« tako je bilo temeljno pravilo starega Demostena. Stari Grki so si ustvarili rodbino zato, da so imeli polnovredno nasledstvo, pri čemer sta bili ljubezen in duhovno sorodstvo poststranskega pomena. Ljubezen je bila po njihovem minljiva zadeva osebnega ugodja, brezdelja in zabave. Združitev z ženo pa je bila življenjsko važna naloga trajne vrednosti.

Med ženskimi kipi starega veka razlikujemo dve različni temeljni obliki: telesno razvito žensko-mater, odelo v ohlapna oblačila, in mladostne amakonke, nekakšne moderne pojave s tesnimi in visoko podpasanimi oblekami. Materinski tip, najbolj morda Nioba, je bil ideal zakonske žene. Ta tip je bil v javnem in duhovnem življenju tuj; te ženske so živele popolnoma zase in jih niso sodili tako kot ostalih. Njihove dobrine so bile utemeljene v naravi. Amakonke, atletinje, žive Artemide pa so bile tip heter, prijateljic in tovarišic. Prav te amakonke so često igrale v javnosti veliko vlogo, ki so po duhu in po vzgoji prekašale vrsto mater in gospodinj.

To razmerje med spoli se v današnji Grški ni mnogo spremenilo. Med tem se je seveda stara Grška, kjer je mogla oljka prehranjevati vso rodbino, spremenila v gospodarsko državo, v kateri tudi odloča emotrenost v gospodarstvu. Zato se je vrednost ženske močno dvignila v korist mater. V meščanskem življenju obetata samo ma-

terinstvo in gospodinjska zvestoba tudi sorodstvo, meščansko in družabno stališče. Tudi zdaj je dihovno razmerje med zakonci brez pomena in se zakoni sklepajo večinoma po daljših pogajanjih med snubcem in dekletovimi starši. Za oba je pač najvažnejša, da si gospodarsko in družabno izboljšata položaj. Če se hoče moški oženiti, ima spričo nadštevilnosti žensk lažji posel; zato imajo starši s hčerami mnogo več skrbi kot oni s sinovi, posebno še, ker je vrednost ženskega naraščaja zmerom nižja. Zato se je na Grškem uvedlo, da se sinovi navadno ne ženijo prej, dokler niso »spravljenec« hčere. Navada je celo, da je najstarejši sin nekako odgovoren za možitev svojih sester; on mora navezati prve stike, voditi vsa pogajanja in končno tudi paziti, da ostanejo sestre na dobrem glasu. Če bi se bil med tem poročil sam, bi s tem na tihem priznal, da ne polaga na neoporečnost svojih sester nobene važnosti.

Vsi ti običaji so na Grškem res pretirano strogi. Dekle, ki bi imelo pred poroko kakršnekoli odnošaje z moškim, se najbrž ne bo moglo primerno poročiti. Zato je tamkaj na plesih eploh nemogoče, da bi mogel moški plesati z damo, ki bi ji ne poznal rodbine. Če se hoče seznaniti v rodbini, ga takoj smatrajo za poročenega kandidata. Kdor prosi na Grškem neznano damo za ples, dokaže, da ne pozna lepega vedenja. Če to zagreši inozemec, ga vljudno, toda odločno opozorijo, kakšni so običaji; če to svarilo ni dovolj, pozovejo sorodniki policijo. Še bolj drzno in skoraj nemogoče pa je nagovoriti damo na cesti.

Za tem edinim ciljem, torej za tem višjo poročno vrednostjo dekleta, stremi tudi vsa vzgoja. Sinovi uživajo v hiši vso svobodo in preživljajo mladost lahko tudi v tujini, dekleta pa so priklenjena na dom in materino varstvo. V šole navadno ne hodijo mnogo; temeljito pa se morajo naučiti hišnih del in družabnih dolžnosti, deloma tudi jezikov. S 14. letom, ko zapuste šolo, so godne za ženitev; takrat začne rodbina skrbno razmišljati o njihovi nadaljnji usodi. Zato je izključeno, da bi imelo takšno dekle prijatelje med mladeniči, gojilo sport in hodilo na plesne ali v kino. Vsi evropski in ameriški filmi in vse drugo, kar nudi današnji ženski mladini ostala Evropa, je gršk'm dekletom meznano.

Mladenč išče in najde prijateljske vezi z dekletom prav tako kot v starem veku. Vlogo prijateljic so na Grškem prevzele tujke. Ženska, ki pride iz tujine na Grško, se čudi, kako nenavadno vsiljivi so tamkaj moški. Med tem ko sama dvomi o morali teh osvajačev, jo vsi smatrajo za bodočo prijateljico, ki so pač dovoljene le v inozemstvu.

Grška država tudi z zakoni podpira to izrazito poročno vrednost grških žensk. Zanimivo je, da se rojstni dnevi žensk ne beležijo v krstnih registrih, tako da se o njih sploh ne da ugotoviti, koliko so prav za prav stare. Za nekatere (ali za vse!) moške je to vprašanje glavno. Če je treba uradno ugotoviti žensko starost n. pr. pri izstavitvi potnega lista ali uradni ugotovitvi osebnih podatkov, ima ženska pravico, da sama določi svojo starost. Zato ni redko, da se v uradih za izstavljanje potnih listov izdajajo 40 do 50 let stare ženske za 20 do 30 letne in dobijo o tem tudi uradna potrdila.

Grška ženska tudi v republiki nima niti aktivne niti pasivne volilne pravice; pri občinskih volitvah pa po 30. letu lahko oddaja glasovnice. Ta zakon je za ženske zelo neprijeten; če hočejo voliti, morajo pač »uradno« pristati, da so prekoračile tretji decenij svoje zemeljske poti. Zato so — ženske ne udeležujejo niti občinskih volitev; tri ženske, ki so se med 320.000 prebi-

valci Patrasa kot »30 letne« vsilile pred volilno skrinjico, je zasmejovala vsa Grška. V teh okoliščinah se kajpa na današnjem Grškem poklena ženska ne more primerjati s tovarišico v inozemstvu; za poklice tamkaj med ženskami ni zanimanja. Če ženska zapusti domačo hišo in se posveti poklicu, je skoraj izgubila vsako nado za omožitev. Zato so te »žrtve« razmeroma redke.

Ugodna posledica teh patriarharnih razmer na Grškem pa je velika plodovitost, ki je ne more zrušiti nobena kriza. Če se spoznata dve dami, se med seboj najprej povprašata za število otrok. Veliki državnik Grške Venizelos se je zelo zameril javnosti, ker je nekoč izjavil v parlamentu naslednje: »Želel bi, da bi se naša plodovitost, ki sicer dokazuje našo življenjsko moč, obenem pa povzroča gospodarske težave, nekoliko zmanjšala, ker nas bo le tako vzdrževala dežela, v kateri živimo!«

J. V-4

DNEVA NE DOVE NOBENA PRATKA

VIRGIL ROSSEL

pravnik in književnik
(1858—1933)

Romandska švica žaluje za krepko osebnostjo, kakršna je bil pokojni vseučiliški profesor V. Rossel, doma iz bernskega Ju-

ra. Po vseučiliških naukah v Bernu, Lipskem, Strasbourgu in Parizu je mladi juristi postal najprej odvetnik, nato je od 1883. do 1912. predaval pravo na univerzi ter obenem napisal celo vrsto uglednih juridičnih priročnikov, n. pr. »Manuel de droit civil suisse«. Redno je sodeloval pri nekaterih švicarskih dnevnikih, tako da je zapustil okoli 30 zvezkov, pred vsem kritik in životopisov. Za slovstvo romandske švice je Rossel to, kar je K. Glaser za slovensko književnost, medtem ko bi Philippe Godet (Histoire littéraire de la Suisse française) predstavljal prijateljevo in Kidričevo delo pri nas. Manj trajne so njegove zasluge v področju romana, pesništva in igrakaza.

A. D.

POZREŠNOST PTIC

V vsaki naši govorici dostikrat rabimo izraze: lačen ko volk, požrešen kakor krokodil in primerjamo ljudi še z drugimi velikimi živalmi dobrega apetita, za marsikaterega pa tudi pravimo, da sne malo kakor ptiček. Vse te primerjave so napačne. Drobne ptice pevke, ki se nam vidijo skoraj eterična bitja, so v resnici silno požrešne živalce. Če vzporedimo množino hrane, ki jo pospravijo na dan, z njih telesno težo. Vsa hrana taščice v 24 urah odgovarja 15 cm dolgi glisti deževniku. Če bi hotel človek pojediti na dan sorazmerno toliko kakor taščica, potem bi moral pospraviti v 24 urah 20 m dolgo, srednje debelo salamo. Še požrešnejši je drozeg, ki lahko naenkrat poje precej velikega polža. Človek, ki bi se hotel meriti z njim, bi moral n. pr. samo pri obedu pojediti 25 funtov govedine. Če bi bil potlej še zmožen lepo zapeti kakor drozeg, je zaveda drugo vprašanje.

Virgil ROSSEL

OTROŠKI PRAZNIK NA MADAGASKARU

Že v tretje se je 1. junij obhajal na velikem otoku Madagaskaru kot detinski dan. Posebnim sijajem so ga proslavili v glav-

pod predsedstvom glavnega guvernerja Cayla in njegove žene, so množice na ganljiv način izražale svojo vdanost in zvesto-

Domačina na Madagaskaru se vračata domov z ubitim aligatorjem

nem mestu Tananarivi, kjer se je 50.000 domačinov pridružilo na dirkališču francoskim in malgaškim veljakom. Pri obedu, ki se ga je udeležilo nad 2.000 zamorčkov

bo. »Figaro« hvali uvedbo tega praznika, ki naj bi se razširil še na druge kolonije kakor tudi na Francijo samo. (k)

NAJVIŠJE TEMPERATURE SONCA

Najvišja temperatura, ki jo lahko na zemlji delj časa vzdržujemo, je temperatura v žrelu ogljene palice pri električni obločnici in znaša 3600 do 4000 stopinj C. Mnogo višja temperatura vlada na sončni površini. Fiziki jo soglasno cenijo na 6000 stopinj. V Zeissovem laboratoriju se je zdaj posrečilo s pomočjo posebnega paraboličnega zrcala sončne žarke tako koncentrirati, da se doseže v gorišču temperatura sončne površine 6000 stopinj. Zvezdar na v Pasadeni (USA) gradi zdaj »sončno topilnico«, to je pečico, zgrajeno na podlagi paraboličnega zrcala, kjer se bodo v žaru koncentriranih sončnih žarkov talile in izparivale najodpornejše kovine kakor cerij, torij, wolfram in molybden, tako da jih bo mogoče tudi spektroskopično raziskovati. Ta reč je važna zaradi tega, ker se s pomočjo spektroskopije lahko dožene, ali so te kovine tudi na drugih nebesnih telesih.

ZA MISLEČE GLAVE

23

Dober alibi

(PONATIS ZABRANJEN)

V neki vasi izbruhne ponoči požar. Kmet, ki mu je gorelo, je bil prav takrat pri nekem znanцу, čigar hiša je oddaljena 10 minut od pogorišča. Ko je pritekel semkaj, je takoj opazil svojega bivšega hlapca, ki stanuje na drugem koncu vasi, tudi 10 minut oddaljen od pogorišča. Posestnik sumi, da mu je ogenj podtaknil hlapec iz maščevanja, ker ga je pred nekaj tedni odslovil. O tem obvesti tudi orožništvo: Izkaže se pa, da so vaščani videli hlapca, ko je na plat zvona stopil iz svoje hiše. Njegova nedolžnost bi bila s tem torej dokazana. Na vprašanje, kaj je delal takrat, ko je začul plat zvona, odvrne hlapec, da je spal. Na to besedo so ga pa vendarle aretirali, in pozneje je zločin res priznal.

Kako se je izdal?

24

Mešanica

Kaj ima kdo pripomniti k sličici, ki jo je narisal mlad, nadarjen dijak in sicer — kakor sam trdi — točno tako, kakor se je cela reč zgodila. Ali mislite, da je bil dijak res zraven, ali pa je narisal prizor po svoji fantaziji?

Rešitev k šte. 21

(Jožica in koprena)

Jožica je pozabila čisto preprosto fizikalno pravilo, da piha pozimi zrak pri odprtem oknu spodaj v sobo, zgoraj pa odhaja topli zrak na prosto. Če bi torej tisti prepričal pograbil kopreno, potem bi jo moral vreči v mizice v sobi na tla, ne pa jo odnesti na cesto. Slednje bi se lahko zgodilo le v primeru, da bi bil v sobi polarni mrz, zunaj pa tropska vročina. Met-

ka se je dobro spomnila, da vetra tisti dan ni bilo.

Rešitev k številki 22

(Ponesrečeno sušenje perila)

Gospa Kurnikova dotlej najbrž ni nikoli opazila, da se mokra vrvica skrči, ko se posuši. Preden je razobesila perilo med obema omarama, je vrvico precej napela, tako da sta omari že spočetka precej nesolidno stali na nogah in ko se je vrvica s perilom vred posušila, je seveda že malenkostno skrčenje zadostovalo, da je potegnulo omari na tla.

KAJ DELA MOZ S KLOBASO?

Zvežite številke po vrstnem redu z ravnimi črtami in uganka bo rešena.

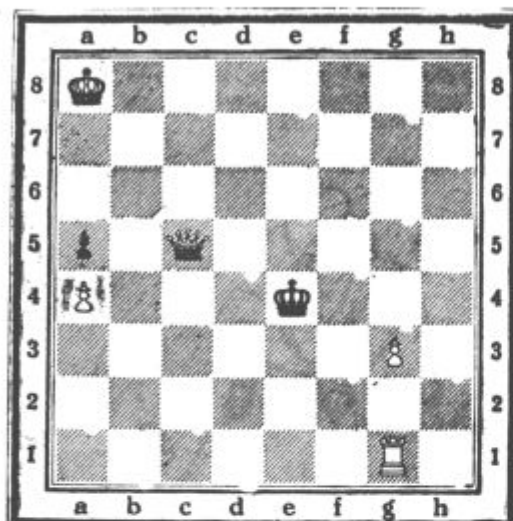
KJE JE LJUBLJENKA?

PROBLEM 30

S. Clausen

Prva nagrada na turnirju švedske šahovske zveze

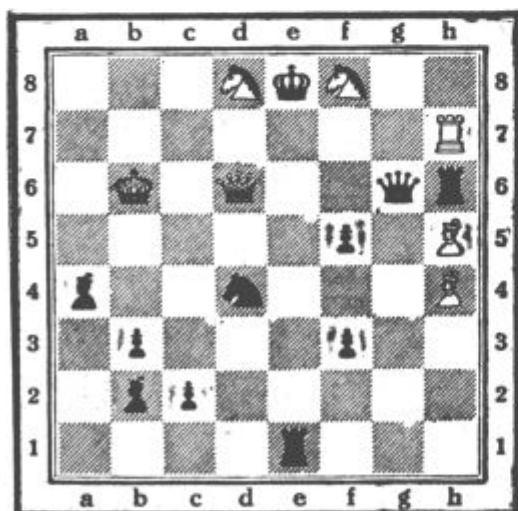

Mat v štirih potezah

PROBLEM 31

R. Buchner

Prva nagrada »II. Problema«

Mat v dveh potezah

Rešitev problema 29

1. f4—f5+, Ke6—e5 (po Ke6—d5 je črni kralju v matu: c2—c4+, Ke5, 3. Sc8 Lxc4,

4. b:c in 5. LD6 mat) 2. Sa7—c8, Lf7:b3. 3. c2—c4!, Lb3:c4, 4. Lf8—d6+, Ke5—d5, 5. Ld6—a3!, a2—a1D, 6. Sc8—b6+, Kd5—e5, 7. Sb6:c4+, Ke5—d5, 8. Sc4—b6+, Kd5—e5, 9. Sb6:d7+, Ke5—d5, 10. Sd7—b6+, Kd5—e5, 11. La3—b2+!, Da1:b2, 12. Sb6—c4+, Ke5—d5, 13. Sc4:b2 in dobi.

EVFEMIJ BOGOLJUBOV

spet šahovski prvak Nemčije

V kopališču Pylmont se je vršila pretekli mesec tekma za naslov šahovskega prvaka Nemčije. Igralo je 15 najodličnejših nemških šahovskih mojstrov, med njimi tudi v slovenskih šahovskih krogih dobro znani ruski vele mojster, Evfemij Bogoljubov, ki se je po izbruhu bolj-

ševiške revolucije naselil v Tribergu v Nemčiji in sprejel tudi nemško državljanstvo. Na turnirju je Bogoljubov z lahkoto zmagal. Priboril si je od 15 dosegljivih točk 11 in pol in s tem tudi naslov šahovskega prvaka Nemčije. Nemčija ima torej v dobi, ko je bila izvedena »Gleichschaltung« tudi na šahovskem polju in je postal predsednik nemške šahovske zveze minister za propagando Goebbels, za šahovskega prvaka Rusa in zavednega Slovana, Evfemija Bogoljubova.

